

આશાતના

આશાતના પાંચ પ્રકારે છે : (૧) અવજ્ઞા, (૨) અનાદર, (૩) ભોગ, (૪) દુ:પ્રણિધાન, (૫) અનુચિતવૃત્તિ.

પ્રયત્નપૂર્વક એટલે કે ઉપયોગપૂર્વક વર્જવી જોઈએ. મુખ્યત્વા જિન મંદિર તેમજ ઉપલક્ષશથી ગુરુ મહારાજ પાસે અને તીર્થાદિક ભૂમિમાં પણ યથાસંભવ વર્જવાની છે. આ એટલે સમસ્ત પ્રકારે, શાતના એટલે વિનાશ. એટલે કે શુભ કર્મનો, વિનય ગુજ્ઞનો અથવા ઉચિત વ્યવહારનો સર્વ રીતે જે કૃત્યથી વિનાશ થાય તે આશાતના કહેવાય છે. બધા જૈન બંધુઓ જાણો છે કે આશાતના તજવી જોઈએ પરંતુ અનુયથાર્થ સ્વરૂપ જ્ઞાનવામાં આવે તો સર્વ જીવો આશાતનાથી બચે અને શુભ કર્મનો બંધ પડે.

૧/૫ - અવજ્ઞા આશાતના

(૧) જિન મંદિરમાં શ્રી જિન પ્રતિમાની સંમુખ પગ લાંબા કરીને બેસવું, (૨) હસ્ત અથવા વખાદિકી પલાઠી બાંધને બેસવું, (૩) શ્રી જિન પ્રતિમાને પીડ દેવી. એટલે કે પુંઠ દઈને બેસવું કે ઊભા રહેવું. (૪) ઊંચા આસને બેસવું.

આ સમજાય એમ છે પરંતુ બીજી બાબતો સમજવી જેમ કે ભૂમિ પર બેસવું પરંતુ કોઈ પણ પ્રકારનો આસનનો પરિભોગ કરવો નહીં. વર્તમાન કાલે પૂજા વિ. પ્રસંગોમાં હાર્મોનિયમ વગાડતાં ઊંચું આસન ખુરશી વાપરવી પડે તે અપવાદ રૂપ જ છે. આશાતના દરેક સ્થળે જિન મંદિર, દેવગુરુ, તીર્થ ભૂમિમાં વર્જવાની છે.

૨/૫ - અનાદર આશાતના

(૧) જેવા તેવા વેષે એટલે પોતાને ઉચિત નહીં તેવા ફટેલાં કે મેલાવેલા અથવા શક્તિનાં પ્રમાણમાં અદ્ય કિંમતનાં વખ વિ. પહેરીને પૂજા કરવી તે. પૂજાની સામગ્રી મેલી, હલકી, નિસ્તેજ તેમજ ચીમળાયેલા ફળફૂલ વસ્તુ વાપરવી તે પહેલી આશાતના. (૨) જેવી તેવી રીતે એટલે પૂજાની વિધિ અથવા દર્શનની વિધિ - દશન્ત્રિક યથાસ્થાને ન કરવાથી, ન ધ્યાવવાથી. દશન્ત્રિકનાં (૧) ગ્રાણ નિસ્સીહિ (અ) દેરાસરના મૂળ બારણો પોતાનાં ઘર સંબંધી વ્યાપારનો ત્યાગ કરવા રૂપ પ્રથમ નિસ્સીહિ, (બ) ગંભારાની અંદર પેસતાં દેરાસરને પુંજવા સમારવાનો કાર્યનાં ત્યાગ કરવા રૂપ, (ક) ચૈત્યવંદન કરવા સમયે દ્રવ્ય પૂજાનાં ત્યાગ કરવા રૂપ. (૨) ગ્રાણ પ્રદક્ષિણા : શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમાની જમણી બાજુથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની આરાધના રૂપ ગ્રાણ પ્રદક્ષિણા દેવી. (૩) ગ્રાણ પ્રકારનાં પ્રણામ : (અ) શ્રી જિન પ્રતિમાને દેખીને બે હાથ જોડી કપાળે લગાવીને પ્રણામ કરવા રૂપ અંજલિબદ્ધ પ્રણામ, (બ) કેડ ઉપરનો ભાગ લગારેક નમાવીને પ્રણામ કરવા રૂપ - અર્ધવિનત પ્રણામ, (ક)

બે ઢીંચણા, બે હાથ અને મસ્તક એ પાંચે અંગો નમાવીને પ્રણામ કરવા રૂપ - પંચાંગ પ્રણામ. (૪) ગ્રાણ પ્રકારની પૂજા : (અ) અંગો કેસર, ચંદન, બરાસ, પુષ્પ ચદાવવા રૂપ અંગ પૂજા, (બ) ધૂપ, દીપ, નેવેદ, અક્ષતથી થતી પૂજા - અગ્ર પૂજા, (ક) ભગવાનની આગળ સ્તુતિ, સ્તોત્ર, ગાયન, નાટક, પ્રમુખ કરવા રૂપ ભાવ પૂજા. (૫) ગ્રાણ અવસ્થા : (અ) પિંડસ્થ - છન્નાવસ્થા, (બ) પદસ્થ-કેવલી અવસ્થા, (ક) રૂપસ્થ-સિદ્ધાવસ્થા. (૬) ગ્રાણ દિશાનો ત્યાગ - જે દિશાએ જિન પ્રતિમા હોય તે દિશા વિનાની ગ્રાણ દિશાએ ન જોતું. (૭) ચૈત્યવંદનાદિક કરતાં પગ મૂકવાની ભૂમિ ઉપર પૂજવી-પ્રમાર્જવી. (૮) નમુન્થૂણાં વિ. ભણતા સૂત્ર : (અ) શુદ્ધ બોલવા, (બ) અર્થ વિચારવા અને (ક) જિન પ્રતિમાનાં સ્વરૂપનું આલંબન ધરવું. (૯) ગ્રાણ મુદ્રા : (અ) બે હાથની દશે આંગળીઓ માંઢો માંઢે રાખી કમળનાં દોડાનાં આકારે હાથ જોડી પેટ ઉપર કોણી રાખવી - યોગ મુદ્રા, (બ) બે હાથ બેગા કરી કપાળે લગાડવા - મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા, (ક) બે પગનાં બે અંગુઠા વચ્ચે આગળથી ચાર આંગળનો અને પછવાડેથી કાંઈક ઓછો અંતર રાખી કાઉસર્ગ કરવો - જિન મુદ્રા. (૧૦) ગ્રાણ પ્રણિધાન - (અ) જાવંત ચેઈઆઈ-એ ગાથાએ ચૈત્ય વાંદવા રૂપ, (બ) જાવંત કે વિસાહુ એ ગાથાએ ગુરુને વાંદવા રૂપ, (ક) જયવીયરાય સૂત્ર એ ગ્રાદ્ધિના - પ્રણિધાન સમજવું. (૧૧) પ્રભુ મંદિરમાં ગમન કરતાં પાંચ અભિગમ સાચવવા (અ) પુષ્પ, તાંબુલ, સોપારી, બદામ, છરી, કટારી, સૂડી, વાહન, મુગટ વિ. સચિતા અચિત દ્રવ્યનો ત્યાગ કરવો. (બ) મુગટ સિવાયનાં બાકીનાં અચિત આભૂષણોનો ત્યાગ ન કરવો, (ક) એકવડા અને પહોળા વખનો ઉત્તરાસંગ કરવો, (દ) શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુનાં દર્શન થતાં જ મસ્તક અંજલિ જોડી “જિનાય નમઃ” અથવા “નમો જિણાયઃ” કહી નમસ્કાર કરવો, (૧૨) મનમાં એકાગ્રતા કરવી, (૧૩) જે તે વખતે એટલે કે દર્શનનો અવસર અથવા પૂજાનો વખત શાસ્ત્રમાં જે પ્રમાણે બતાવવામાં આવ્યો છે તે અવસર સિવાય જ્યારે ત્યારે સહજ માત્ર વખત મલી ગયો, તે વખતે વેદ ને વારો પતાવવાની માફિક દર્શન અથવા પૂજાદિક કરવું તે, (૧૪) (અ) શુન્ય ચિત્રે જે કિયા કરવામાં આવે તે, (બ) મન, વચન, કાયાના યોગની એકાગ્રતા સિવાય મન ક્યાંક ભટકતું હોય, (ક) ટેપરેકોર્ની માફિક કિયાના શાંદો પ્રવાહની જેમ બોલ્યા કરવા, (દ) શરીરની ચંચલતા ટેવ પડી જાય જેમ થતી હોય તેમ કર્યા કરવી. તે આ ચારે પ્રકારનાં દોષ સહિત જિન પૂજા વિ. કરવાથી શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની અનાદર કરવા રૂપ આશાતના થાય છે.

૩/૫ - ભોગ આશાતના

દેવાધિદેવ શ્રી વીતરાગ ભગવંતના ભુવનમાં દશ પ્રકારનો ભોગ કરવો તે ભોગ નામની આશાતના કહેવાય છે અને તે પ્રયત્નપૂર્વક વર્જવાની જ્ઞાનવેલ છે. (૧) તંબોળ, (૨) જળપાન, (૩) ભોજન, (૪) પગરખા, (૫) સ્વી ભોગ, (૬) શયન, (૭) થૂકવું, (૮) મૂત્ર, (૯) ઉચ્ચાર અને (૧૦) જુગાર. તંબોળ ખાવું, જળ પીવું, ભોજન કરવું, સ્વી ભોગ કરવો, થૂકવું, લધુ નીતિ કે વડી નીતિ કરવી - આ સાત

આશાતના તો બહોળે ભાગે થવાનો સંભવ નથી. પગરખા મૂકવા સંબંધમાં એમ થાય છે કે વહીવટ કરનારા તરફથી પૂરતી સગવડ ન હોય તો કોટની અંદર લઈ જાય છે. માટે વહીવટકતિએ સજાગ રહેવું. સૂવાની બાબતમાં પણ એમ થાય કે ઠંડો પવન આવે છે માટે બેસીએ અને જોકું આવી જાય છે. નિદ્રા પ્રમાદ સેવાય છે. જિન ભક્તિ કે ધર્મચર્ચાના કારણ સિવાય શ્રી જિન મંદિરમાં વધારે વખત રોકાનું નહીં. જુગાર સંબંધમાં - લઘુ વયવાળા બાળકો કોડીઓ, પૈસા-પાના વિ.થી ઘણીવાર રમે છે તેનું સખત રીતે નિવારણ થવું જોઈએ. લઘુ નીતિ - વડી નીતિ અંગે, બાળક સાથે હોય ત્યારે એ કરે નહીં તે ખાસ ધ્યાન રાખવું. કરે તો પણ શ્રાવિકા બહેનો તરત જ સાફ કરે અથવા કરાવી લે. પણ ગૂપ્યાચુપ ચાલી જાય તે મહા આશાતના છે. વળી ઋતુ આવવાનાં દિવસ નજીક હોય છતાં વખારે વખત જિન મંદિરમાં બેસી રહે અને એ સંબંધી આશાતના થતાં શરમની મારી બોલ્યા ચાલ્યા વિના ચાલી જાય. મહોત્સવના પ્રસંગે કે પર્વ તિથિએ કે બૃહદ્દસ્નાગાઢિક પ્રસંગે આવું થવાનું વધારે સંભવ છે. અને આનાથી કેટલીક વખત વિપરીત પરિણામ આવે છે. અને ત્યારે ધર્મને દોષી ઠરાવીએ છીએ.

૪/૪ - દુઃપ્રણિધાન આશાતના

(૧) અજ્ઞાન વડે કરીને અથવા (૨) દ્વેષ કે (૩) રાગ વડે કરીને અથવા (૪) મોહ-અજ્ઞાન વડે કરીને ચિત્તની વૃત્તિ જે દૂષિત થાય, તેનું નામ દુઃપ્રણિધાન. તે આશાતના જિન મંદિરમાં ન કરવી. “કોઈ પણ ખી-પુરુષાઢિક પ્રત્યે દ્વેષ થવાથી” કે મિત્રાદી પ્રત્યે રાગ થવાથી ચિત્તવૃત્તિ ડાઢોળાઈ જાય છે. ત્યારે તેની અંદર પરમ તારક દેવ શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માની (૧) ભક્તિ (૨) બહુમાન (૩) એમનાં અનંત ગુણોનાં ચિત્વન (૪) પોતાના સ્વાભાવિક ગુણો વિક્ષિત કરવાની તીવ્ર ઈચ્છા અને તે નિમિત્તે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની (૫) એકાગ્રચિત્તે પ્રાર્થના એ બધું ટકી શકતું નથી. આ આશાતના થવાથી જે ભવ્યાત્માઓ શ્રી જિન પૂજાઢિક અમૃતમય કરણીનાં સુંદર અનુપમ મોકષફળને મેળવી શકતા નથી. એ કારણથી ભવ્યાત્માઓએ દુઃપ્રણિધાન આશાતના ન થાય તે માટે હુંમેશાં જાગૃત રહેવું. આ આશાતના તો ક્યારેક બાદ્ય નિમિત્ત વગર (૬) માનસિક વિચારણાથી જ થાય છે. હાથ પૂજા કરે અને મન તો ક્યાંય ભટકતું હોય. આ આશાતનાના નહિ કરનારા ઉત્તમ જીવો જગતમાં આદરણીય છે. ગુરુ વંદનાં સંબંધમાં પણ આ આશાતના તજવા યોગ્ય છે.

૫/૪ - અનુચિત વૃત્તિ આશાતના

(૧) વિકથા કરવી, (૨) ધરણું ધાલીને બેસવું, (૩) કલહ (૪) વિવાદાદિ કરવા તેમજ (૫) ખરનાં કામકાજ કરવા એ સર્વ અનુચિત આશાતના છે. (૧) ધર્મચર્ચાથી અનભિજ્ઞ માણસો તો દહેરામાં બેસીને તડાક જ મારે છે, તે વિકથા. કેટલાક બેસે છે ધર્મ ચર્ચા કરવા પણ વાત ક્યાં આડી ફંટાઈ જાય ને વિકથા શરૂ

થઈ જાય તેનું ભાન રહેતું નથી. (૨) ધરણું ધાલીને લાંઘવા બેસવું, લેણાને પ્રસંગે કે નાતજાતના કે સંઘના વાંધા કે તકરાર પ્રસંગે આ કિયા થતી હોય છે. (૩) કલહ, (૪) વિવાદાદિ તો જુદા જુદા કારણને લઈને શ્રી જિન મંદિરની અંદર શું સાધ્ય છે, શું કર્તવ્ય છે, તેને નહીં સમજનારા અથવા સમજયા છતાં સાધ્યને ચૂકી જનારા કર્તવ્યથી બાછ થનારા કરે છે તે વખતે કોથ તેમજ અભિમાનનું સામાજય એટલો વિસ્તાર પામી જાય છે કે તત્ત્વ રહીને જોનારા જ તેનો તોલ કરી શકે. (૫) નાના ગામડાં વિ.માં દેરાસરને જ ધરરૂપ માની બેસનારા ખ્રી-પુરુષો દેરાસરની પાસેનાં વસવાટને કારણે ઘરના કામકાજ કરે છે. અનાજ સૂકવે, લુગાં ધૂએ, સૂકવે, માથાં ઓળે, પુરુષો નામા માંદે, હિસાબ કરે, વાંધાઓ પતાવે, પંચાતો કરે છે. ૮૪ આશાતનામાં બહોળે ભાગે અહીં માત્ર કાયિક વર્તનનો જ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જો કે એમાં માનસિક પણ છે, ભવનીરી પ્રાણીઓએ પાંચે પ્રકારની આશાતનાઓ વર્જવા યોગ્ય છે.

આ બધા પ્રકાર જુદા જુદા બતાવવાનો હેતુ માત્ર અદ્યજ પ્રાણી ભૂલ ન ખાય તે છે. બાકી સુશ્રી જનો તો આ કૃતિ કરવામાં આશાતના થાય છે કે, કર્તવ્ય બજાવાય છે તે તરત જ સમજ શકે. માટે કોઈ પણ આશાતના ન થાય અને કર્તવ્ય પરાયણ રહી સાધ્ય સિદ્ધ કરાય તેવો પ્રયત્ન કરવો. આવા સતત ઉઘમી પુરુષોને ધન્ય છે. તેઓ જ પોતાના અમૂલ્ય અને દુર્લભ મનુષ્ય જન્મને સફળ કરે છે.

ગુરુની ૩૩ આશાતના

(૧-૮) ગુરુની આગળ, પડેખે અને સમીપે ચાલે / ઊભો રહે / બેસે, (૧૦) બહારથી આવી ગુરુની પહેલાં આચમન લે, (૧૧) ગુરુની પહેલાં આલોવે, (૧૨) રાત્રે ગુરુનું વચન સાંભળ્યા છતાં ન સાંભળ્યું કરીને જવાબ ન આપે, (૧૩) ગુરુની પાસે આવેલ શ્રાવકોને પહેલા પોતે બોલાવે, (૧૪) ગોચરી પોતાની મેળે અથવા બીજા પાસે આલોવે, (૧૫) ગુરુને બદલે બીજાને આહાર દેખાડે, (૧૬) ગુરુની આશા લીધા વિના અથવા નિમંત્રણ કર્યા વિના બીજાને નિમંત્રણ કરે, (૧૭) ગુરુને પૂછ્યા વિના સ્નિગ્ય પદાર્થ બીજાને આપે, (૧૮) ગુરુને સારી વસ્તુ ન આપે અને પોતે ખાય, (૧૯) ગુરુનું વચન સાંભળે નહીં, (૨૦) ગુરુને કર્કશ વચન કહે, (૨૧) ગુરુ બોલાવે ત્યારે આસન પર બેઠો સતો જ - ત્યાં ગયા વિના જવાબ આપે, (૨૨) ગુરુ બોલાવે ત્યારે શું છે એમ તર્જના કરતો બોલે, (૨૩) ગુરુને તું એવો તુંકારો કરે, (૨૪) ગુરુનું વચન ઉથાપે, (૨૫) ગુરુનું બહુમાન દેખી રાજ ન થાય, (૨૬) ગુરુનું વચન અસત્ય કરવા માટે ‘તમને સાંભરતું નથી, આ અર્થ આવો છે’ એમ કહે, (૨૭) ગુરુની કથાનો છેદ કરે, (૨૮) ગુરુની પર્ખદાનો ભેદ કરે, (૨૯) ગુરુ કહી રહ્યા પણી પોતે પાછો વિસ્તારથી કહે, (૩૦) ગુરુના સંથારાને પગ વડે સ્પર્શ કરે, (૩૧-૩૩) ગુરુના આસન પર બેસે / ઊંચા આસને બેસે / સરખા આસને બેસે.

દેરાસરજુમાં જવાની વિધિ

હદ્યના સાચા ભાવથી કોઈને માન આપવાનું મન પણ, તેના પ્રત્યે સદ્ગ્રાવ પ્રગટ્યા વિના થતું નથી તો કોઈની પૂજા તો આદરભાવ પ્રગટ્યા વિના તો થાય જ કઈ રીતે? વળી પૂજાનો વિધિ કે શ્રી જિનેશ્વર દેવોનાં ગુણોનું અજ્ઞાન હોવા છતાં આદરથી કરેલ પૂજા અનાભોગ દ્વય પૂજા કહેવાય છે. એવા આત્માઓને અવિષ્ણુ અને અજ્ઞાન દોષરૂપ હોવા છતાં (દોષને ઉત્તેજન આપવાની વાત નથી) પણ વસ્તુતા: શુભ પરિણામોથી શ્રી જિનપૂજા ઉત્તરોત્તર સારો લાભ આપ્યા વિના રહે નહીં.

ખબર છે ને? જેના આદરથી લાભ મોટા તેમ અનાદરથી?.... હાનિ પણ મોટી જ ને? રાજી, નેતા કે અમલદાર રીતે તો તમારી બધી અરજી પાસ, નહીં તો....?

એમાં શું શું જ્યાલ રખાય? સમયસર જીવ, મોડા પહોંચો કે વહેલા? ભલે બહાર બેસવું પડે પણ એજ ટાઇબને સાચવવા શું શું કરો? નાહીં-ધોઈ સ્વચ્છ થઈને જીવ? થોડા વધારે સારા કપડાં પહેરો કે નાઈટી લઘરવધર ચાલે? દરવાજીમાં entry કેવી મારો? સાવધાનીથી, વિનયથી અંદર પેસો ને? અમલદાર દેખાતાં જ - હેલો, ગુડ મોર્નિંગ વિ. માટે માધ્યમ નમે? હાથ જોડાઈ જાય કે મિત્રને ભેટા હો તેમ હાય કરી દોડીને પિઠ થબથબાવી નાંખો કે નાશુટકે ગયા હો તેમ પગ પછાડતા કે ડાઝોળ્યા મારતા જીવ? નજર સ્થિર થાય ને? વાત કરતાં બીજું વિચારો છો એમ પકડાઈ ન જીવ તેમ? દરેક અમલદારને કેમ મળવું તે લોકો પાસેથી જાણીને પૂછીને જીવને? બેટણું - નજરાણું આપવાની પણ ખાસ કોઈ રીત ખરીને? કદાચ શેડ હેન્ડ માટે હાથ અડાડવાનો હોય તોય કોમળતાથી કે પંજા લગાઓગે? અને પાછા વળતા પણ અવિનય ન થઈ જાય તેની સાવધાની? તો આ બધું જ ભગવાન આગળ આનાથી વધારે સારું કેમ નહીં? રાજી, નેતા, અમલદાર તો આપી આપી તમને શું આપશે? જ્યારે જિનેશ્વર દેવ? કાંઈ સરખામણી ખરી? એ પોતાના જેવો - જેવડો બનાવે. તારકની સેવા નિષ્ફળ જાય નહીં, પરમ સ્વરૂપને પમાડ્યા વિના રહે નહીં. શરત એટલી કે ભૌતિક કશું માંગવું નહીં. માંગ્યું તો ભગવાનનો અનાદર - કારણ ભગવાનની આજ્ઞા છે સેવા કરવી તો મોક્ષ માટે. ધાસકૂસ માંગીને અપમાન કરવું નહીં. એ બધું તો મફતમાં મળવાનું જ છે. માટે ધર્મ અપાવે ભોગ. અને ભોગ ભોગવાની પણ છૂટ. પરંતુ આસક્ત ચાટવૃત્તિ થવું નહીં. અનાદરથી મૂળ સમ્યક્રિયા પણ જતું રહે. જિન પ્રતિમા, જિન વચન અને આજ્ઞાધારી શ્રી સંઘ દેહ, ધન અને કુદુંબથી પણ અવિક પ્રિય હોય ને?

ગ્રભુમાં સાચી શ્રદ્ધા વિના કરેલ કિયા એકડા વિનાના મીડા જેવી છે. આજ્ઞા પ્રત્યે બહુમાન, ભક્તિ, આદર, ઉત્તમ પ્રકારે, ઉત્તમ દ્વય, ઉત્તમ ભાવ અને વિધિપૂર્વક ન્યાયોપાર્શ્વ દ્વયથી આશંકારહિત (સમાધિને પામવાની ઈચ્છા તે આસંશામાં ગણાય નહીં) કરવાની છે.

અંગપૂજા - કાયયોગની પ્રધાનતાવાળી શ્રી જિન પૂજા વિધનશામક છે.

અંગપૂજા - વાગ્યોગની પ્રધાનતાવાળી શ્રી જિન પૂજા અભ્યુદ્ય એટલે કે ભૌતિક સમૃદ્ધિ સાધનારી છે.

ભાવપૂજા - મનોયોગની પ્રધાનતાવાળી શ્રી જિન પૂજા નિવર્ણને સાધનારી છે.

આનાથી આત્માઓ સમ્યક્રિયાને નિર્મણ બનાવે છે તેમજ પોતાના ચારિત્ર મોહનીય કર્મના અંતરાયને પણ છેદનારા બને છે.

તો એવી જિન પૂજા દેરાસરજુમાં જવાની વિધિ જાણીએ.

આપણે કોઈ રાજીઓ, નેતાઓ, મોટા શ્રેષ્ઠીઓને ત્યાં ખાલી હથે જતા નથી પરંતુ એમના ગુણગાન કરી, આપણા કામની વાત કરી ફાયદો મેળવીએ છીએ. સામાન્ય કરતાં વધારે સારા કપડાં પહેરીને જઈએ છીએ. તારે આ તો રાજીઓનાં રાજી-મહારાજા. તો પછી એમને ત્યાં જેમ તેમ લઘર-લઘર નાઈટી વિ. કે લુંગી જેવા પહેરવેશમાં જવાય નહીં. જઈએ તો પ્રભુજીનું અપમાન કર્યું છે એમ મનમાં સમજ લેવું. પ્રભુ પૂજા માટે જોઈતી સામગ્રીઓ સાથે, ફિટેલાં નહીં એવા સાફ-સ્વચ્છ, મર્યાદાવાળા પોતાનાં મોભાને શોભે તેવા કપડાં પહેરી એકલા કે સપરિવાર અને કોઈ વખત વાજતે ગાજતે પણ દેવદર્શન અને ચુરુંવંન માટે જવું જોઈએ. આનાથી અન્ય લોકોમાં ધર્મની પ્રભાવના થાય છે. અન્ય ધર્માઓ પણ ધર્મ પામે છે. પોતાની શક્તિને ગોપયા વગર સુંદર, સુશોભિત સુર્ગંધી કૂલ હાર, મોટાં ઘાટીલાં ફણ, સુપક્કવ પકવાન - નૈવેદ્ય તથા સુખડ-બરાસ, દૂધ-ધી-ધૂપ, ચોખા - અંગં - અક્ષત અને રૂપા નાણું લઈ જવું જોઈએ. અનુકૂળતા ન હોય તો ભાવથી પણ ફક્ત ચપટી ચોખા લઈને પણ રાજ દરબારમાં જવાય. પરંતુ દેખાદેખીથી બેંચાવું નહીં. એમાં આજાગમો થાય છે અને અધર્મ પણ થાય છે. સુંદર ભાવથી વિનિત સ્વરે ભક્તિભાવના કરવાથી મહારાજા તુલ્યામાન થઈને અધિક આપે છે એટલું જ નહીં એ પોતાની “સમોવંદું” પણ બનાવે છે. આપણી ઋષિનું પ્રદર્શન તો સૂર્ય આગળ આગીયા સમાન છે. વળી એ વિતરાણી, સુંદર સુતિ કરો કે કોષિત થઈ તરછોડો, મેવા પકવાન ધરો કે ચપટી ચોખા મૂડો એમને આમાનું કશું કલ્પે પણ નહીં. એમને ન તો રાજ્યો થવાનો છે, ન તો નારાજ થવાની છે. પરંતુ આનાથી આપણા મનનું પ્રતિબિષ્ટ પડે છે. આપણા મનમાં ભાવો સુંદર-નિર્મણ બનાવવા, ત્યાગ ભાવના ભાવવા આ બધી કિયાઓ કરવાની હોય છે. આપણા ભક્તિભાવથી સાધર્મિક દેવી દેવતાઓ તુલ્યામાન થઈ જીવનમાં મદદરૂપ થાય છે.

ઘણી વખત ધર્માઓ ઘણા કષ્ટમાં હોય છે કે મુશ્કેલીમા મૂકાતા જોવામાં આવે છે. કદાચ શારીરિક બિમારીઓ જોઈને દ્યા પણ આવે. અહીં એક વાતમાં શ્રી કેળવવાની છે - ધર્મ હોય એની ધર્મ શ્રી કોણી કોણી કોણી થાય. નાસ્તિકને શું લાગે વળો? આયકર ભવનનાં છાપા ધનિકોને ત્યાં - કરોડપતિને ત્યાં પડે; રોડપતિને ત્યાં નહીં. ચોર-લૂટારા ધનવાળાને ત્યાં લૂટવા જાય તો કાંઈ પામે પણ ખરા. ભીખારીને ત્યાં આંટો પણ મારે નહીં. વળી સારું નરસું ભોગવાનું તો કેટલાય પૂર્વ ભવોનાં કર્મ વિપાકથી થયું હોય. આજ ભવનું અત્યારે બધું જ ભોગવાઈ જતું હોત તો નસીબ જેવું કાંઈ રહેત જ નહીં. તેથી આવા ધાર્મિક વિચારોની પુષ્ટિ કરી કર્મ કર્મસત્તાને સમજ ધર્મમાં સ્થિર થયું. ધર્મ ધારણ કરે છે. ધર્મ આપણને પડવા નથી દેતો તે બાબતે સંપૂર્ણ શ્રી કેળવવી.

આણાએધમો - જ્યણાએધમો

આફા અને ચતનામાં ધર્મ છે

દેરાસરથી ૧૦૦ હાથ સુધીમાં જઘન્યથી ૧૦ અને ઉત્કૃષ્ટથી ૮૪ આશાતનાઓ ટાળવાનું શાખણોએ ઠેર-ઠેર જણાવ્યું છે. તેથી દેરાસર જેવા સર્વોત્કૃષ્ટ પવિત્ર ધર્મ સ્થાન સામે અને અડીને બાથરુમ બનાવી તેનો પેશાબધર તરીકે ઉપયોગ મહાભયંકર આશાતનાનું નિમિત્ત બનવાનું ન થાય એ ખાસ લક્ષ રાખવું. દેરાસરની દીવાલ બહાર જાતજાતના ગલ્લા કે દુકાનો હોય તો યોગ્ય વળતર આપીને પણ દૂર કરવા જોઈએ.

“દેરેક કિયા જાની મહાપુરુષોની નિશ્ચામાં અને તેઓએ દર્શાવેલ સૂચવેલ મર્યાદાના વ્યવસ્થિત પાલન વિધિ દ્વારા વધુ સફળ બને છે.”

કાગળ પર સરકારનો સિક્કો (સહી) લાગતાં તે રૂપિયા બને છે તેમ પ્રભુ પ્રતિમામાં, પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંતો દ્વારા અંજન શલાકા કરતાં પ્રતિમા પરમાત્મા બને છે.

કાપડનો રાષ્ટ્ર ધ્વજ ભાવનાની વૃદ્ધિ કરે છે, તેમ પરમાત્માની પ્રતિમા - પ્રભુ પર ગ્રીતિ વધારી ધર્મ ભાવનાની વૃદ્ધિ કરે છે.

આરતી, મંગળદીવો કરતાં દિલમાં પ્રભુના શ્રેષ્ઠ શુણો ઉપકારો ધ્યાનમાં રાખવા - કુમારપાળ રાજાએ આરતી કરતાં - પ્રભુના ઉપકારો યાદ કરી પ્રભુની છાચે ઝતુના ફૂલથી પૂજા ન થાય ત્યાં સુધી આહાર પાણીના ત્યાગનો નિયમ કરેલો. ચૌવિહાર ગ્રણ ઉપવાસ થતાં અધિકાયક દેવે ગ્રણે ઝતુના ફૂલો તેના ઉઘાનમાં ઉગાડ્યાં - ઉલ્લાસપૂર્વક પ્રભુ ભક્તિ કરતાં ગણધર નામ કર્મ બાંધ્યું.

મહામંગળકારી શ્રી સ્નાત્ર પૂજા : શ્રી અરિહંત પરમાત્માનો જન્મ થતાં ૬૪ ઈન્દ્રો, ૫૬ દિગુકુમારી આદિ પોતાના વિશાળ પરિવાર સાથે, ૧ લાખ યોજનના સુવર્ણમય મેરુ પર્વત ઉપર ખૂબ ઠાઈથી શ્રી અરિહંત પરમાત્માની ભક્તિ કરે છે. તેના વર્ણન્યુક્ત શ્રી સ્નાત્ર પૂજા આપણે સાક્ષાત્ પરમાત્મા સામે નિહાળી ઈંગ્રમય બની ભક્તિ કરવી જોઈએ. રોજ શ્રી સ્નાત્ર પૂજા ભણાવવાથી આપણું તથા શ્રી સંઘનું મહા મંગળ થાય છે.

દર્શનપૂજનમાં પ્રથમ આવ્યો હોય તે પ્રથમ દર્શન પૂજન કરે, કમ તોડીને આગળ આવવાથી અંતરાયાદિ દોષો લાગે.

મોટી પૂજા : (સંગીતમય) પ્રભુ ભક્તિમાં એક તાન બની ધર્મધ્યાન કરવા માટેનું શ્રેષ્ઠ અનુષ્ઠાન છે. અસ્પદ તીર્થ રાવણ રાજાએ સંગીતમય પ્રભુ ભક્તિ કરતાં તીર્થીકર નામ કર્મ બાંધેલ. બહેનોએ ભાઈઓની પાછળ બેસવું જેથી કોઈને રાગના નિમિત્તભૂત ન થવાય.

અંગ પૂજા કરતાં તે તે અંગના દૂઢા ન આવે તો નવકાર બોલવાનો છે. દા.ત. જમણા ડાબા અંગૂઠે નમો અરિહંતાણાં, જમણા ડાબા ઢીંચણે નમો સિદ્ધાણાં

ધર્મકિયા કરતા નીચે મુજબના ચાર દોષોનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો : (૧) લૌકિક ફળની ઈથ્થા, (૨) શૂન્ય = (આત્મશુદ્ધિના) લક્ષ્યની જગૃતિ ન રાખવી, (૩) અવિષિ = શાસ્ત્રીય મર્યાદાની ઉપેક્ષા, (૪) અતિ પ્રવૃત્તિ - સ્વચ્છંદ પણે અમયીદિત પ્રવૃત્તિ.

ગંભારામાં ફૂલજાહુથી કચરો વળાય પછી પૂજાની શરૂઆત કરવી. કાજો કાઢવો આદિ.

ધંટનાદ : જેથી વાતાવરણ શુદ્ધ થાય છે. પ્રભુ ભક્તિના આનંદને વ્યક્ત કરવા (ધંટ વગાડવો)

(૧) પ્રભુના મંદિરમાં પેસતાં જ પ્રભુનાં દર્શન કરતાં.

(૨) પંચામૃતના અભિષેક વખતે

(૩) દ્વય પૂજા પૂરી થાય પછી, ચૈત્યવંદન પૂર્વે

(૪) ચૈત્યવંદન પછી દેરાસરમાંથી નીકળતાં ધંટ વગાડવો.

સંસાર તો ખારા સમુદ્ર જેવો છે. રાગદેખનાં ચાણા રૂપ ખારા પાણીથી ભરેલો છે. મીઠા પાણીના સેરો-સરવાણીઓ, વીરડા ધર્મસ્થાનો તથા જિનમંહિરો છે. એ આપણું સદ્ભાય છે કે આજે નહિ તો કાલે, આપણને અને બીજાને મીઠા પાણીના આસ્વાદનો ચાન્સ છે. પણ જો એ ધર્મ સ્થાનોને રંગ-રાગના ચાણાથી લેપાવ્યા - ખારાં બનાવ્યાં તો હાથે કરીને ભાગ્ય ફોડવા જેવું થશે. પછી મીઠાશની આશા જ ક્યા? પૂરા સંસારમાં જથે જ ખારાશ! માટે કોઈ પણ સમજુ આત્મા ધર્મ સ્થાનોને રંગરાગ અને વેરઝેરથી લેપતા મા! અનંતા ભવ ભટકતાંય આપણો છુટકારો નહીં થાય.

પૂજારી : પૂજારી સવારે પ.૩૦ થી ૧૨.૩૦ કલાક સુધી ફરજ ઉપર હોય. તેથી સ્વાભાવિક છહા-બીજી પીવે, મસાલો ખાય, લધુશંકાએ જાય તેથી આશાતનાથી બચવા પૂજારીને ફરજ્યાત અડ્ધા કલાકની રીસેસ આપવી. રીસેસ દરમ્યાન ખાણી-પીણી પતાવી ફરી પૂજારી નાહીસ્ય-સ્વચ્છ થઈ દેરાસરનું કામ કરે તેનું ધ્યાન રાખવું.

પૂજારીએ પૂજાનાં સ્વચ્છ કપડાં ધોતી ખેસ દેરાસરમાં પહેરવાં જોઈએ. પરીનાવાળા, મેલાં, દુર્ગિધવાળા કપડાની સફાઈ કરવી જોઈએ.

દેરાસરના દરેક કામો, ચંદન ઘસવું, અંગલુછણા કરવા, દેરાસર સાફ કરવું (કાજો લેવો) વિ. બધા કામો શ્રાવકે જાતે કરવા જોઈએ. દર મહિને ધાતુના પ્રતિમાજીને દર્હી, ખંબાતની વડી, લાંબુ વિ. થી સાફ કરવું (પરિમાર્જન કરવું) તથા તેની વિધિ જાણકાર પાસેથી જાણી લેવી. ગ્રણ જગતના નાથ દેવાવિદેવના બધાય કામો જાતે જ ભક્તિભાવપૂર્વક પ્રેમપૂર્વક, અહું વગર કરવા જોઈએ જેનો લાભ મહાન છે.

પ્રભુજીને, દૂરના, કારણ વિના, યાંત્રિક વાહનમાં મોટર વિ. માં લઈ જવાય નહીંતર અધાર અભિષેક કરવા જોઈએ. ભક્તિપૂર્વક બહુમાનપૂર્વક પ્રભુજીને વિધિપૂર્વક રથમાં લઈ જવા. નજીકમાં લઈ જવા માટે મુખકોષ બાંધી થાળીમાં જાતે

ધૂપ-દીપ સાથે ધારાવળી કરતાં, થાળી ઉંકો વગાડતાં, સાથે લઈ જવા.

દેરાસરનો રંગમંડપ દેરાસર જેટલો પવિત્ર છે. પછી ભલે રંગમંડપ બાજુમાં હોય કે પછીથી બનાવેલ હોય. રંગમંડપમાં સ્નાતપૂજા ભણાવતા હોઈએ, પછી ભગવાન ના હોય તોય તે રંગ મંડપમાં સાંસારિક કિયા થાય જ નહીં.

પૂજા વિ. ની પ્રભાવના દેરાસરની બહાર પ્રભુનું મુખ દેખાય નહીં તે રીતે જ કરવી જોઈએ. પગથિયાં ઉપર પ્રભુની દષ્ટિ પડે તે રીતે પ્રભાવના થાય નહીં.

ચોખાથી વધાવવાની કિયા :

ચૈત્યવંદન-ભાવપૂજા પૂર્ણ થયા બાદ ભાવોલ્લાસથી પ્રભુને મોતીએ વધાવવાના પ્રતિકરૂપે ચોખાથી વધાવીએ ત્યારે ગંભારામાં જઈને વધાવવાની કિયા યોગ્ય નથી. રંગમંડપમાં જે જગ્યાએ ચૈત્યવંદન કર્યું હોય ત્યાં જ ઊભા રહીને ભંડાર કે પાટલા ઉપર વધાવવાની કિયા કરવી જોઈએ. ધાતુના પ્રતિમાજી આહિમાં ચોખા ભરાઈ રહેતાં કહોવાટ - લીલ વગેરે પેદા થાય છે તેમજ ઊંદર આદિનો ઉપદ્રવ થાય વગેરે બાબત ધ્યાનમાં રાખીને વિવેકપૂર્વક કિયા કરવી જોઈએ. તેમજ ચોખા દર્શન-પૂજા કરનારાના પગમાં ન આવે તે માટે હુલાઝાહુ કે પૂજાથી વાળી લેવા.

પ્રો. ૫૦ વર્ષ સુધીનું કેટલું વસ્તીનું ડેવલપમેન્ટ થશે તેવો દીર્ઘ વિચાર કરી દેરાસરનું આયોજન કરવું જોઈએ. શરૂથી ગંભારો, રંગમંડપ તે મુજબની જરૂરિયાત પ્રમાણે મોટા અને પહોળા બાંધવા જોઈએ. જેમ નાણા મળે તેમ ફીનીશ આઈટેમ વિ.નું કામ કરો. પણ કન્સ્ટ્રક્શન મોટું કરવું.

શહેરની વસ્તી રોકેટ સ્પીડ સોસાયટીમાં ફેરબદલી થાય છે. શહેરના ગામડાનાં ભવ્ય જિનાલયો-ઉપાશ્ર્યોની હાલત અજ્ઞાતી નથી. કોઈ વ્યવસ્થા વિચારવાનો સમય પાક્યો છે. જેને પોતાનું મકાન ભાડે-વેચાણ કરવું હોય તો તેણે જૈનને જ ઓછી કિંમત લઈને પણ આપવું જોઈએ તે સાર્થિક ભક્તિરૂપ અને શાસન માટે લાભદાયી છે. જેથી દેરાસરો ઉપાશ્ર્યો સચ્ચવાશે.

ગામડામાં જૈન હોસ્પિટ બનાવો તેથી દેરાસર, ઉપાશ્ર્ય બહારથી આવતા જૈનોની સગવડ સચ્ચવાશે, શહેરમાં મકાન લઈ ફેલો બનાવી જૈનોને વેચાય તો સારું.

હાથથી ખંજવાળ કરી અથવા કપડે હાથ અડાડી કે પ્રભુજીના બહુમાન રૂપે દેરાસરના ઊંબરે હાથ અડાડી, સીધી પૂજા કરાય છે તેથી પવિત્રતા જગવાતી નથી. પૂજા કરનારે મ્હોં બાંધી, હાથ ધોઈ, ધૂપનો વાસ લઈ સીધી જ પૂજા કરવી. કયાંય બીજે અડવું નહિએ.

ગંભારામાં મ્હોં બાંધા સિવાય જવાય નહીં. ગંભારામાં બોલાય નહીં. સુતિ, પૂજા, દૂઢા, મનમાં જ બોલાય. આપણે શુદ્ધ જાળવવાની છે. દેવાધિદેવ શુદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત, સિદ્ધ, પવિત્ર પ્રભુને આપણાં શાસોશ્વાસ અડવાથી કે બોલતાં થુંક ઉડવાથી આશાતના થવાનો સંભવ છે. માટે ઉપયોગ રાખવાનો છે.

માળા ગણતાં વચ્ચે કોઈપણ જતની વાતો કરવી નહીં. માળા નાભિથી નીચે કે નાકથી ઉપર રાખવી નહીં. જમણા હાથની કોણી પેટની લાઈનમાં બહાર રાખી,

માળા હદ્ય સામે આવે એ રીતે માળા ગણવી, ડાબો હાથ ખોળામાં સ્થિર રાખવો. માળા શરીર કે કપડાને અડવી ન જોઈએ. માળા ગણ્યા પછી ભંડાર કે પાટલા ઉપર ફેંકાય નહીં. વિનયપૂર્વક પૂજયભાવે માળાને રાખો.

ખાસ્ટીકની તથા લાકડાની માળા અશુદ્ધ, તુચ્છ છે. તે માળા અવિષિસરની છે. માળા વિવિપૂર્વક શુદ્ધ ઊંચા પ્રકારના સૂતરમાં ગૃથેલી ગણવી. દેરાસરમાં આપણે સૂતરની માળા મૂકવી જોઈએ. લાખો રૂ. ખરચતા દેરાસરમાં સૂતરની માળા કેમ રાખતા નથી?

એકલી સુંઠ પિતા પેદા કરે, ગોળ એકલો કફ કરે, સુંઠ અને ગોળ ભેગા કરવાથી પિતા અને કફનો દોષ દૂર થાય અને નિરોગી થવાય.

આ રીતે શ્રદ્ધા વગરનું જ્ઞાન એકલું અહં આદિ પેદા કરે અને ઉપયોગ વિનાની કિયા એકલી આણસ-શિથિલતા વગેરે પેદા કરે. શ્રદ્ધાવાળું જ્ઞાન અને કિયા ઉપય લેગા થવાથી દોષોનો નાશ કરી સંસારનો જન્મ-જરા-મરણનો રોગ દૂર કરી, ભાવ આરોગ્યને પેદા કરી, મુક્તિ પામી શકાય છે.

જ્ઞાન એકલું લુલુ છે, કિયા એકલી આંધળી છે, આંધળાના ખભા ઉપર બેસી લુલો દેખાડે તેમ આંધળો જાય તો લુલો અને આંધળો બંને ઈચ્છેલા સ્થાને પહોંચે છે.

આત્મપરિણિત વગરનું કોરું એકલું જ્ઞાન, ઘમંડ, અહંકાર વિ. દુર્ગુણો પેદા કરે તેવો સંભવ છે અને વાસ્તવિક ફળની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

સૂત્ર એ શેરડી અને અર્થ એ શેરડીના રસ જેવો છે. રસ પીએ તો શેરડીની કિંમત સમજાય છે. અર્થ રૂપી શેરડીનો રસ જાણીએ તો સૂત્ર રૂપ શેરડીની કિંમત અને ગૌરવ શું છે, તેનું મહત્વ સમજાય અને જીવનમાં ઉતારાય છે.

‘જિન પડિમા જિન સરખી’ શ્રી જિન પ્રતિમાને સાક્ષાત્ પરમાત્માની વિધિ બહુમાન પૂર્વક દર્શન-વંદન-પૂજન કરવાથી પામરમાંથી પરમ (શ્રેષ્ઠ) આત્મા બનાય છે. ઉપસર્ગો નાશ પામે, અંતરાયો દૂર થાય, ધર્માદિગુણ વૃદ્ધિ થતાં, શીંગ શાશ્વત સુખની સમૃદ્ધિ પ્રાપ્તિ થાય છે. ઉપસર્ગો કે અંતરાયો કે દુઃખ મેળે નાશ પામે પણ દુઃખ દૂર કરવા પ્રભુ પૂજાવાના નથી. ચિત્ત સમાધિ કે ધર્મ ધ્યાન બરાબર ન થતું હોય એવા ઉપસર્ગો દૂર થાય તો વાંધો નથી પણ ભૌતિક દુઃખો દૂર કરવા પ્રભુ પૂજા કરવાની નથી. પરંતુ દુઃખનું કારણ કર્મ દૂર કરવાની છે.

શ્રી જિન દર્શન પૂજનાદિનું ફળ :

ઘેરથી નીકળી મૌનપણે જીવરક્ષાની કાળજી રાખી, દેરાસરે જનાર, રસ્તામાં કોઈ સાંસારિક વાત અથવા વિચાર ન કરનાર, પ્રભુ દર્શનના શુભ ભાવવાળો, નિર્મળ, પવિત્ર, કરુણામય મનવાળો આત્મા અહીં નીચે જણાવેલ ફળ જરૂર પામી શકે છે. અહીં તો મધ્યમ ફળ કર્યું છે. ઉત્કૃષ્ટભાવ આવી જાય તો ઉત્કૃષ્ટ ફળ કેવળજ્ઞાન તથા મોક્ષ મળી શકે છે. ધર્મગ્રંથો કહે છે....

દેરાસરે જવાની ઈચ્છા થાય ત્યાં ૧ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.

દેરાસરે જવા ઉઠો ત્યાં ૨ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.

- શિ દેરાસર જવા માંડો ત્યાં રૂ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.
 શિ દેરાસર તરફ ડગલું ભરો ત્યાં રૂ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.
 શિ દેરાસરના રસ્તે ચાલતાં રૂ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.
 શિ દેરાસરના પગથિયાં ચઢતાં રૂ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.
 શિ દેરાસરમાં જિન મૂર્તિના દર્શન કરતાં રૂ ઉપવાસનું ફળ મળે છે.
 શિ તેવી રીતે પ્રદક્ષિણા દેતાં ને પૂજન કરતાં અનેકગણું ફળ મળે છે.
 દર્શન પૂજનના વિચારોથી પણ જો આટલું બધું ફળ મળી શકતું હોય તો આ બધી કિયાઓ કરીને રૂ-રૂપ રૂપિયા માંગીને પોતાની હલકાઈ શું કામ કરવી? આવી માંગણીથી મજૂરીના પૈસા મેળવવા જેવું નથી લાગતું?
 શિ અંધારામાં કે વહેલી પરોછે દેરાસરમાં પૂજા થાય નહિ, પાણી ગળાય નહીં કે કાજો કઢાય નહીં. કીડી કે જીણી જીવાત દેખાય અને દિવસના પ્રકાશથી ઉડી જાય તેટલું અજવાણું થાય ત્યારે દેરાસરે જવું યોગ્ય ગણાય. રાત્રિ ભોજનની જેમ રાત્રિ પૂજા થાય નહીં.
 શિ ‘જ્યાણાએ ધર્મો’ જીવહિસાથી બચવાનો પ્રયત્ન તે જ્યાણ અથવા યતના કહેવાય. જ્યાણા સિવાય ધર્મ ન હોય, પ્રભુ ભક્તિમાં પણ એ જ્યાણા પાળવાની છે. કારણ કે ધર્મનું સ્વરૂપ અહિસા છે.
 શિ દેરાસરમાં પાંચ અભિગમ સાચવવા. અભિગમ એટલે વિનય, તે આ પ્રમાણે:
 (૧) આપણા ઉપયોગની બુટ છની, થેલી અને પાન-સોપારી/દવા / ચોકલેટ વગેરે ખાવા જેવી ચીજો સાથે લઈ ન જવી.
 (૨) કેસર - ફળ - ફૂલ - દૂધ જેવી પ્રભુને સમર્પણ કરવાની ચીજો લઈ જવી.
 (૩) ખેસ ધારણ કરવો.
 (૪) પ્રભુજી દેખતાં માથે અંજલિ કરી “નમો જિણાણાં” કહેવું.
 (૫) ચિત્તની સ્થિરતા, પવિત્રતા રાખવી. એકાગ્ર બનવું. પુરુષોએ સીવેલાં વસ્ત્રો નહીં પહેરવાં.
 શિ વખ્ત પરિધાન કેવું કરવું? પૂજામાં પુરુષોએ ધોતિયું અને ખેસ બને ત્યાં સુધી જે રોજ પાણીમાં બોળી શકાય તેવા વાપરવા. પણ લેંઘા, બરમુડા, ચઢી, રેશમી જભ્મા વિ. ન પહેરવા. તેમ જ લુંગી વિગેરેમાં દર્શન કરવા પણ જવાય નહીં. ખેસના જ એક ભાગથી મુખકોષ બાંધવો. ઘણા રૂમાલ વાપરે છે.
 સ્વીઓએ નાઈટી કે હાઉસ કોટ અને જીન્સ કે ટી-શર્ટ પહેરીને દેરાસરમાં જવું નહીં તેમજ દેરાસર કે ઉપાશ્રયમાં કદાપિ માથું ઉઘાંતું રાખવું જોઈએ નહીં.
 તેથી વીતરાગના દર્શને આવેલાને રાગનું નિમિત્ત આપવા જેવું થાય. મર્યાદા ભંગ કરવાનું પાપ છે, માટે મર્યાદા સાચવીને પૂજા દર્શન કરવા. મર્યાદાદિત વસ્ત્રમાં પ્રભુ પ્રત્યે પૂજયભાવ અને વિનયભાવ પ્રગટે છે. સ્વીઓએ મુખકોષ બાંધવા રૂમાલનો ઉપયોગ કરવો. સારીનો છેડો લેવાય નહીં.

કમવાર વિધિમાં સાવચેતી

શિ દેરાસર કે ધજાને દૂરથી દેખતાં જ અંજલિ કરી “નમો જિણાણાં” બોલવું. ત્યારબાદ પહેલી “નિસીહી” મૂળ દરવાજે પ્રવેશતાં કહી ધર-સંસારની વાતો ન કરવી. વિચારો પણ છોડવા. પ્રદક્ષિણા દેતાં માત્ર દેરાસરમાં કાજો (સફાઈ) વિગેરે જરૂરિયાત ધ્યાનમાં લઈ જ્યાણાપૂર્વક જાતે કરવાં કે કરાવવા.

શિ પ્રદક્ષિણા ગજો લોકની (સંસારની તથા ચાર ગતિની) રખડપણી દૂર કરવા, ગજ રન (દર્શન-જ્ઞાન-ચરિત્ર) પ્રામ કરવા - ગજ લોકના નાથ પ્રભુજી આપણા જમણા હાથે રહે તે રીતે શરૂ કરી ફરતી ગજ પ્રદક્ષિણા દેવી.

શિ આજકાલ ઘણા લોકો દેરાસરની અંદર જ થાંભલા પડજે પ્રદક્ષિણા લે છે. તેવું તો શાખોમાં ક્યાંય જણાવ્યું નથી. આ ખોટી રીત આશાતના તો કરે જ, પણ બધાને ડિસ્ટર્ચ પણ કરે છે. આવી ખોટી કિયાઓ ઘૂસી ન જાય તે જોવું. પ્રદક્ષિણાનો હેતુ રત્નત્રયી મેળવવાનો છે. પણ દેરાસરનું પૂરુ નીરિક્ષણ કરવાનો પણ છે જેથી એમાં થતી ક્ષતિ કે અજ્યાણ તરત દૂર કરાય.

શિ ગંભારા પાસે ઊભા રહી, શરીર અડધું નમાવી પ્રભુજીનાં સુતિ-સ્તોત્ર વિ. મધુર અને ગંભીર સ્વરે બીજાને વિધન ન થાય તેમ બોલવાં.

શિ દર્શન કરનાર પ્રભુજીનું મુખ જોઈ શકે તે માટે અને વિધિ પળાય તે મુજબ પુરુષોએ ભગવાનની જમણી બાજુ પર રહી અને સ્વીઓએ ભગવાનની ડાબી બાજુ પર રહી દર્શન પૂજા કરવા.

શિ “ચિત્ત પ્રસને રે પૂજન ફલ કહ્યું, પૂજા અખંડિત એહ.”

પ્રભુ દર્શન-પૂજન શાંત ચિત્તે, સ્વસ્થ મનથી, અહં વગર, એકાગ્રતાથી, પૂજ્ય ભાવે કરવાં જોઈએ કારણ કે તેથી ચિત્તમાં પ્રસન્તતા પ્રસરી રહે છે. તે પ્રસન્તતાથી પ્રભુ પૂજન અખંડિત બને છે.

શિ તમારા બાળકને દેરાસરમાં કેવી રીતે વર્તવું કે શું બોલવું તે ઘરે જ શીખવવું. દેરાસરમાં આવીને પછી શીખવો, કે ત્યાં જ ધમકાવો - વઠો તો તમારું કે બીજાનું ચિત્ત પ્રસન્ન કરી રીતે રહી શકે? તેમજ બાળકને પણ બખર હોય છે કે નિશાળમાં અમુક રીતે જ ઊભા રહેવાય, બેસાય, જે તે વસ્તુને જ્યાં ત્યાં અડકાય નહીં તો દેરાસર કે ઉપાશ્રયમાં જ કેમ બધું ગમે તેમ ચાલે? આ બધી કેળવણી માતા-પિતાએ જ ઘરે જ આપવી જોઈએ.

શિ નાના બાળકો અણસમજથી છિતાં ઉપાડી લેવાના ભાવથી પીપરમીટ અને પૈસા લઈ લેતા હોય છે અને મા-બાપ આંખ આડા કાન કરે છે. તે બને માટે ખતરનાક છે. નાની વસ્તુમાં ઘોર ચોરીના ભાગીદાર થવાય છે.

શિ મહાન ઈન્ડ મહારાજ ચૈત્યભૂમિ (દેરાસર)ને શુદ્ધ કરી જીવનને ધન્ય બનાવે છે. દેરાસરની સફાઈ વગેરે બધાં નાનાં મોટાં કામો જાતે કરવાથી ઉત્તમ પુણ્ય પ્રામ થાય છે. અશુભ કર્મોનો નાશ થાય છે. પૂજારી પાસે અંગત કામ કરાવવું નહીં, કેસર ચેંદન ઘસવાનું,

અંગલૂધ્યણાં કરવાનું, કાજો કાઢવાનું વિ. કામો જાતે કરવાં જોઈએ.

 આજે પૂજારી પાસેથી દ્રસ્તીઓ પોતાના અંગત કામો પણ કરાવતા હોય છે. પગાર દેરાસરનો અને નોકર તમારો. તો તમે દેવ દ્રવ્યના ભક્ષણકાર થયા કહેવાઓ. માટેઆવું ન થાય તે જોવું.

 “સોહમપતિ અભિષેક કરે, વૃષભના ચાર તિછાં રૂપ ધરે, અડસીંગે જિન પર શિર ધરે રે....”

આપણા મહાન પુજ્યોદયથી જગતમાં પ્રભ્યાત જિન મંદિરો પ્રામ થયેલ છે. તેથી અધિક ભાવથી વિષિપૂર્વક પૂજા દર્શન કરો.

 હાથ લુધવાનાં કપડાથી તથા કુંડીના અસ્વચ્છ પાણીથી પૂજાની વાડકી, થાળી આદિ લુધીની નહીં. કેસર ચંદન ઘસવા નિર્મળ જળ લેવું, કુંડીના પાણીને હાથનો ઉપયોગ ન કરતાં પવાલાનો ઉપયોગ કરવો, કે જ્યાણા સચવાય તેવી ચકલીવાળી બંધ નળીનો ઉપયોગ વધુ સારો છે. પ્રક્ષાલ માટે કણશનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પૂજાની વાડકી થાળી સ્વચ્છ પાણીથી ધોવી.

 આઈ પડો મુખકોણ વ્યવસ્થિત બાંધીને પછી કેસર ઘસવાનો પથ્થર ધોઈને કેસર ચંદન ઘસ્યા બાદ થોડું કાઢી બદામ આકારનું તિલક પોતાના લલાતમાં કરવું અને ભાવના ભાવવી કે હે પ્રભુ! પરમાત્મા! આપની આશા હું શિરોધાર્ય (સ્વીકાર) કરું છું. આમ તો દેરાસરની અંદર જતા પહેલાં જ તિલક લગાડવું. એટલે કે આશા સ્વીકાર્ય પછી જ દેરાસરની અંદર પ્રવેશ કરવો.

 ચંદનપૂજા કરતી વખતે વાટકીને ડાબી હથેળીના મધ્ય ભગવાન રાખવી. આંગળીમાં પકડવી નહીં. અષ્પદ કરી મ્હોં બાંધીને જ ગભારામાં પ્રવેશ કરવો, બહારથી મ્હો બાંધીને જ જવું.

 બીજી “નિસ્સીહિ” ગભારામાં પેસતાં કહી ભગવાનની અંગપૂજા આદિમાં મનને જોડવું. હવે દેરાસર વિષે પણ વિચારવાનું નથી. માત્ર પ્રભુ ભક્તિમાં જ મન જોડવાનું છે.

 તમે હેર વાપરતા હો તેનાથી સવાઈ ઉત્તમ સામગ્રી પૂજામાં વાપરશો. રાજા કે મંત્રી આગળ જતાં જેમ ઉત્તમ વસ્તુ પરિધાન કરીને જાવ અને ઉત્તમ ચીજાનું બેટાણું કરો તેનાથી વિશેષ અહીં થવું જોઈએ.

 વાસક્ષેપપૂજા અંગૂઠો અને અનામિકા આંગળી (જેનાથી પૂજા કરીએ છીએ તે આંગળી) ભેગી કરી પ્રભુજીની આસપાસ ભભરાવવું. વાસક્ષેપ પ્રભુના મોઢા - આંખ - કાન - નાકમાં ન જાય તે જોવું.

 જળ પૂજા, ચંદન પૂજા, પુષ્પ પૂજા કરવી હોય ત્યારે તે જ કિયામાં ચિત્ત રાખવું. દરેક અંગપૂજા દૂહા તથા ભાવ મનમાં ધારવા. મોઢેથી બોલવાનું નથી કે પૂજા સિવાયના અન્ય સ્તુતિ સ્તોત્રો પણ ગભારાની અંદર બોલવાના નથી. તમે પૂજા કરતા હો અને બહાર ભક્તામર કે કોઈ સ્તવન બોલી રહ્યું હોય તો તે ગણ ગણ કરો તો તે યોગ્ય નથી કારણ તમારી પૂજા, વિચારો અને ભાવની સુસંગતતા જળવાતી નથી.

દેવવંદન વિધિ

ધ્યાન રહે “જિન પડિમા જિન સારિખી” તો એવા જિનેશ્વર દેવનાં દર્શન કેવી વિધિએ થાય? સવારે શ્રી જિન ભગવાનનાં દર્શન કરવા જવું ત્યારે મર્યાદાવાળાં કપડાં પહેરીને જવું. જિન મંદિરે જવા નીકળ્યા પછી બનતાં સુધી બીજા કામે રોકાવું નહીં. જિન મંદિર જોતાં, ભક્તિપૂર્વક બે હાથ જોડી મસ્તક નમાવી “નમો જિણાણં” બોલવું. પછી જિન મંદિરમાં દાખલ થવા પહેલાં સંસાર વ્યવહારના બધા વિચાર છોડી દઈ જિન દર્શને આવ્યા છો તે કામનું જ રટણ હોવું જોઈએ. આ બાબતનું સ્મરણ રહેવા માટે પહેલી વાર “નિસ્સીહિ” શબ્દ ઉચ્ચારવો. જિન મંદિરમાં વાતો કરવી હોય તો પણ તેને લગતી બાબતની જ વાતો કરી શકાય. **બીજી વાતો કરવાથી પ્રભુની આશાનું અપમાન થાય છે.** બીજા ગંભારાનાં દ્વારમાં પેસતા બીજી વાર “નિસ્સીહિ” શબ્દ ઉચ્ચારવો, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે - મન, વચન અને કાયા ભગવાનની ભક્તિ-ભાવ-પૂજામાં હોવા જોઈએ. બીજા કશા પણ વિચાર કે કોઈ બાબતોમાં આપણું મન જરા પણ જેંચાવું જોઈએ નહીં. પછી મંદિરને ફરતી જ્યાં પ્રદક્ષિણા ફરી શકાતી હોય ત્યાં ગ્રાણ પ્રદક્ષિણા દેવી. **પ્રભુ સન્મુખ જીબા રહીને સ્તુતિ બોલવી. પુરુષોએ ભગવાનની જમણી અને જીઓએ ડાબી બાજુએ જીબા રહેવું.**

ત્યાર પછી પૂજા રૂમમાં જઈ પ્રથમ પોતે અલગ કેસર ચંદનનો તિલક કરે અને મુખકોષ બાંધીને ચંદન - બરાસ ઘસીને પોતાની વાટકીઓ ખપ પ્રમાણે બનાવીને ભરી લે. થાળીમાં વાડકીઓ રાખે, ફૂલ વિ. સાફ પાણીએ ધોઈને અંદર મૂકે અને ધૂપ પર હાથ અને થાળી મૂકી પવિત્ર કરી નિસ્સીહિ કરી પ્રભુજીનાં ગંભારામાં દાખલ થઈ નમો જિણાણં કહે. પછી મૂળ નાયકનાં ધૂધ - જલ પ્રક્ષાલ થયાં હોય કે થતાં હોય તો એમાં જોડાવું અથવા ધી બોલાતા હોય તો એમાં શક્તિ અનુસાર ચઢાવો કરવો. સમય ન હોય તો વાસક્ષેપ પૂજા કરવી અને પછી બીજા ભગવાન જેમનાં પ્રક્ષાલ વિ. થતા હોય એમના ધૂધ, જલ પ્રક્ષાલ કરવાં. અંગલૂધ્યણાં કરતાં આવતાં હોય તો અંગલૂધ્યણાં કરવા. ન આવડતા હોય તો શીખી લેવા. કેવડા માપનાં, કયા કાપડનાં અંગલૂધ્યણાં જોઈએ અને પહેલા બીજા ગીજા અંગલૂધ્યણામાં શું બારીકાઈથી સાફ કરવું વિ. જ્ઞાન મેળવવું અને તે પ્રમાણે કરવું. પછી બરાસનું વિલેપન સારી રીતે કરી ચંદન પૂજા કરવી. અંડા, વિક્ષિત, સુગ્રંધિત પુષ્પ ચઢાવવા અને પ્રભુજીને પૂંઠ ન આવે તેમ બહાર નીકળી ધૂપ, દીપ, દર્પણ, ચામરથી પૂજન દર્શન કરવા.

દર્પણ આપણા હદ્ય પાસે લઈ જઈ એમાં પ્રભુનું સુખ જોવું - મનમાં પોતાના હદ્યમાં પ્રભુજીને બીરાજમાન જોવા. ચામર ઢાળતાં સ્હેજ નાચવું -

[અષ્મંગલની પાટલી પ્રભુ સન્મુખ ધરવી. ત્યારબાદ સિધ્યયકના ગણાને અને ત્યારબાદ ગુરુની (ગૌતમ ગણધરની) મૂર્તિને અને ત્યારબાદ દેવ - દેવીની પૂજા તે જ ચંદનથી કરી શકાય. જુદું ચંદન હોય તો ગુરુની પ્રતિમાના પૂજન પછી દેવ દેવીની

પૂજા કરતા જવાય. સિદ્ધયક ગહ્ના (યંત્રની નહીં)ની પૂજા કરી અરિહંતની પૂજા થાય પણ દેવ દેવીની પૂજા પછી અરિહંતની પૂજા ન થાય. ભગવાનની પૂજા અનામિકા આંગળીથી અને દેવ દેવીની પૂજા સાર્ધમિક ભક્તિની જેમ જમણા અંગુઠાથી ભાવે તિલક કરવું.] એવું ભાવવું કે ભવ મંડપમાં તો ખૂબ નાચ્યો પરંતુ તારી આગળ તારા ધાનમાં નાચીને ધન્ય થવું છે. પછી પાટલો ઢળી અથવા ત્યા મુકેલાં ભંડારા પર શુદ્ધ - અખંડ અક્ષતથી દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર રૂપી ત્રણ ઢગલી કરી સિદ્ધશિલા બનાવવા ઢગલી કરવી અને બાકીનાં ચોખાથી સાથિયા માટે ઢગલી કરવી. સાથિયો પ્રથમ કરવો. ત્રણ ઢગલીને સરખી કરવી અને સિદ્ધશિલા આલેખવા. **સાથિયા પર નિવેદ, સિદ્ધ શિલા પર ફળ અને રૂપા નાણું ભંડારામાં સ્વ હસ્તે મુકૃતું.**

નિવેદ મૂકૃતી વખતે આત્માની અશરીરી ભાવના ભાવીને ખાવા પરથી મોહના ત્યાગનો ભાવ ભાવવો. ફળ મૂકૃતી વખતે દરેક ધાર્મિક અને ભાવ કિયાનું ફળ મોકષફળ હો અને સિદ્ધ શિલા પર વાસ હો એવી ભાવના ભાવવી. આટલું કર્યા પછી આ દ્રવ્ય પૂજા સમામ થઈ ભાવ પૂજામાં જોડાવા પૂર્વ નિસ્સીહિ કહેવી. હવે કોઈ તમારો બનાવેલો સાથિયો ભૂંસી નાંખે કે ફળ નિવેદ તીંચકીને બાજુએ મુકે તો પણ પોતાનો ભાવ ન બગાડવો કારણ હવે મન ફક્ત પ્રભુની ભક્તિ ભાવનામાં જોડવાનું છે એમ નક્કી કરેલ છે.

દ્રવ્ય પૂજા પછી ઈરિયાવહી પડીકમી ૧ લોગ્ગસ્સનો કાઉન્સિલ કરવો. પછી ચૈત્ય વંદન કરવું.

આષ પ્રકારી પૂજા અને - પાંચ કલ્યાણકની ઉજવણી

શિ. પ્રભુજીની કંસ્ય પ્રતિમા હાથમાં લેતા કે પધરાવતાં બે હાથે બહુમાનપૂર્વક ઉપાડવા જોઈએ. દેવાધિદેવને એક હાથમાં અને બીજા હાથમાં શ્રી સિદ્ધયક ભગવાન એમ બેઉ સાથે ઉપાડવાથી આશાતના થાય છે અથવા થાળીમાં પધરાવીને બેઉ સાથે લેવાય.

શિ. પાંચ કલ્યાણક : પ્રભુપૂજામાં શ્રી જિનેશ્વર દેવના જીવનનાં પાંચેય કલ્યાણકો આવરી લેવામાં આવ્યા છે તેથી પૂજા કરતી વખતે પાંચેય કલ્યાણકોની ઉજવણી થાય છે.

શિ. (I) ચરાવન કલ્યાણક : મોરપીઠીથી પ્રભુ ઉપરથી વારી ફૂલો વગેરે નિર્માલ્ય ઉતારવું. તે અયવન કલ્યાણકનું સૂચક છે.

શિ. ઉતારેલા નિર્માલ્ય ઉપર પગ ના આવે, ઓળંગવાનો પ્રસંગ ના બને તેવા ઘોગ્ય સ્થળે મૂકવું. તે રીતે નહવણ (નમણા)ની બાબતમાં સમજવું.

શિ. શ્રી પ્રતિમાજીને મોરપીઠીથી પૂજી જયણા કરી જળનો અભિષેક કરવો. પછી પૂર્વનું ચંદન વિગેરે ભીના કપડાથી સાફ કરવું.

શિ. જિનબિંબને વાળાંકુંચી સભ્ય ને ઝડપી હાથે કરવી નહીં. પ્રથમ ભીના લુગડાનો ઉપયોગ કરી જરૂર પડે ત્યા જ પોચા હાથે વાળાંકુંચીનો ઉપયોગ કરવો. જે રીતે એકાસણામાં દાંતમાં ભરાયેલ વસ્તુ કાઢવા આપણે સળીનો ઉપયોગ કરીએ છીએ,

તેમ સારી રીતે ભીના કપડે લુછ્યા બાદ પ્રભુજી ઉપર કયાંક રહેલ કેસર વગેરે દૂર કરવા હળવા હાથે વાળાંકુંચીનો ઉપયોગ કરાય. નહિતર જિનબિંબ ઉપર ખાડા પડી જશે, ઘસાઈ જશે.

(II) જન્મ કલ્યાણક : દાઢી, ધી, સાકર, ચંદનયુક્ત શુદ્ધ કાચા દૂધથી-પંચામૃતથી અભિષેક કરવો, અને ચંદન, પુષ્પ પૂજા કરવી તે જન્મ કલ્યાણકનું સૂચક છે.

શિ. પ્રકાલમાં ચ્યનિસિપલ નથનું કે ટાંકીનું પાણી વપરાય નહીં. કુવા-નદી બોર્ડિંગ કે ટાંકીનું સીધું કુદરતી રીતે સ્વચ્છ પાણી વાપરવું. આજનું મોટે ભાગે ચ્યનિસિપાલિટીનું ઓવરહેડ કે અન્ડર ગ્રાઉન્ડ ટાંકીનું પાણી કે ચકલી (પાઈપ) દ્વારા આવતું પાણી કેમીકલ્સ મીથી હોય છે.

શિ. પંચામૃત અભિષેક પછી શુદ્ધ જળથી અભિષેક કર્યા બાદ ત્રણ અંગલુછણા હળવા સ્નેહભર્યા હાથે કરી પ્રભુના શરીરે બારાસથી વિલેપન કરવું. પછી ચંદન પૂજા (પ્રભુજીના નવ અંગે) કરવી. અંગ લૂછણાં આપણા શરીરને કે જમીનને અડવા જોઈએ નહીં. અંગ લૂછણાં શ્રેષ્ઠ ભક્તિ છે. પ્રભુજીને ડાયરેક્ટ સ્પર્શ થશે. તમારા નાના બાળકને જેમ નવાદીવીને અંગ લૂછો તેનાથી પણ વધારે સાવધાનીથી, કુમારથી, પાણી બિલ્કુલ ન રહે તેમ - ખૂંખા - ખાંચરા - સાંધા બધે જ કોરું કરવું. નહીં તો લીલ જામી જાય. અંગ લૂછણાં મુલાયમ રાખવા. બે જાડા, ઉજું મલમલનું પોથીનું કપ્પું બલે જાંસું હોય - આજકાલ ટરકીશ દુવાલ વપરાય છે.

શિ. ચંદન પૂજામાં દેરાસરમાં રાખેલ સુખડ, કેસર, દૂધ આદિ ન વાપરતાં શક્તિ પ્રમાણે સ્વ-ત્રદ્વયના જ પોતાના ઘરેથી લાવેલ ઉત્તમ પ્રકારનાં વાપરવા જોઈએ. સંઘના સુખડ, કેસર, દૂધ, ધૂપ, જરૂર પૂરતાં વાપરવાં - ધૂપદાનીમાં સણગતી અગરબતી હોય તો નવી અગરબતી સણગાવવી નહીં. સામની વાપરી હોય તેનું સવાયું પેમેન્ટ કરવું. એના માટે આજકાલ દરેક દેરાસરમાં નિયમિત સેવા કરવા આવનાર પાસેથી વાર્ષિક નકરાની સીસ્ટમ નીકળી છે. પરંતુ નકરો એવો હોવો જોઈએ કે જેનાથી એનો ખર્ચ નીકળે. એમાં એટલી રકમ ન હોવી જોઈએ કે વધેલા પૈસાનો ગેરવહીવટ થાય કે અન્ય જગ્યાએ ઉપયોગ થાય. વધેલા પૈસાને વ્યાજમાં મૂકવાની ગણતરી ન હોવી જોઈએ. એનાથી ભવિષ્યમાં બ્રદ્ધાચાર વધવાની અને વહીવટકારની દાનત બગડવાની વાત છે માટે સાવધ રહેશો. તે છિતાં પોતાનું મૂલ્યવાન દ્રવ્ય લઈ જવું વધારે યોગ્ય છે.

શિ. છોકરાઓ તથા મુરુખોએ પૂજા કરતાં ધોતી અને એસ પહેરવા જોઈએ. એસ એક બાજુથી આઠ પડ કરી મુખે બાંધવો જોઈએ. પૂજા કરતાં ચંદનના છાંટા ભગવંત અને બાજુ ઉપર ન પડે તેની કાળજી રાખવી જોઈએ.

શિ. ચંદનમાં વધારે પડતું કેસર ન ભેળવવું. જેથી મૂર્તિ બરાબ થાય. ચંદન નખને લાગવું ન જોઈએ, ચંદનમાં આંગળી તેવી રીતે બોળો કે નખને કેસર લાગે નહીં તેમજ તમારા નખ ભગવાનને લાગે નહીં તેમ ધીરજથી પૂજા કરવી. જમાઈને સાસુ તિલક કરે તેમ તેના કરતાં પણ અધિક પ્રેમ અને ઉલ્લાસપૂર્વક પ્રભુજીની તિલક પૂજા કરવી.

શાક પૂજામાં તાજા, સુગંધી, અખંડ ફૂલ વાપરવા જોઈએ. ફૂલ સ્વચ્છ ને પવિત્ર જોઈએ. ફૂલ ધોવાથી સૂક્ષ્મ જીવાણુની હિંસા થાય છે. માળીના ફૂલ હવે લેવાય છે. વળી ગુલાબ, ઉમરો વિ. ઘરેથી બરાબર સાફ સૂફ કરીને સીધા ચડાવી શકાય તેમ લાવવા. માળી પાસેથી દેરાસરના દરવાજામાં જ લીધા હોય તો જ્યાં તમે તિલક કરો કે કેસરની રૂમામાં ઉમરો, ફૂલ વિ. સાફ કરવા. ભગવાનની સામે જ લીલોતરી તોડતા હો કે શાક સમારતા હો તેમ વનસ્પતિ કાયની જીવહિસા ન થાય તે જોવું. પાંદડા બેંચીને ૧-૧ ચડાવતા જાઓ તે કેવું અને કેટલું વિચિત્ર લાગે તે વિચારી વિવેક અને શાંતિથી પૂજા કરવી.

પ્રભુની આંગણીમાં વરખ વાપરવો કે નહીં તેમાં પોતાનું જસ્તીઝીકેશન વિચારવું. તેમજ ખાસ્ટીકની વસ્તુઓ વાપરવી નહીં.

(III) દીક્ષા કલ્યાણક : ધૂપપૂજામાં ઉત્તમ દ્રવ્યોથી બનેલું, સુગંધી, આંખો ન બળે તેવું ધૂપ હોવું જોઈએ.

(IV) કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક : દીપકપૂજામાં ઊભી દિવેટનો શુદ્ધ ધીનો દીપક હોવો જોઈએ.

(V) મોક્ષ કલ્યાણક : અક્ષતપૂજામાં - શુદ્ધ, કોરા, અખંડ, અક્ષત, સાથ્યિયો સિધ્ધશિલા વગેરે આલેખવા માટે લેવા.

નૈવેદ્ય પૂજામાં ઘરની બનાવેલી સારામાં સારી કાળ અને દ્રવ્યથી કલ્પે એવી મિઠાઈ હોવી જોઈએ.

ફળ પૂજામાં સુંદર, સુશોભિત, મોહું, પકવ ફળ મૂકવાનું છે.

મુખ બાંધિને પ્રભુજ્ઞને અડકવું જોઈએ કે, પગે પડવું જોઈએ. ભગવાનના ખોળામાં માથું મૂકાય નહીં અને આપણું શરીર પ્રભુને અડવું કે ઘસાવું ના જોઈએ તથા કપડા પણ અડવા ના જોઈએ. આપણા શાસોચ્છવાસ ભગવાનને અડે એટલા પણ પણ જવું ન જોઈએ કારણ ઘણા લોકો મુખડોશથી નાક અને મોહું પણ બરાબર ઢાંકતા નથી. તેમજ વાસક્ષેપ પૂજા કરતા ભગવાન પરનો વાસક્ષેપ અથવા દેરાસરની ઉભીમાંથી વાસક્ષેપ પોતાની મેળે પોતાના માથા પર મુકાય નહીં. એમ કરવાથી દેવ દ્રવ્ય ભક્ષણનું પાપ લાગે.

અષ્ટ પ્રકારી પૂજામાં કરવાની ઉત્તમ ભાવનાઓ :

- અભિષેક પૂજામાં - 'પ્રભુ! મારા હદ્ય સિંહાસને મોહરાજાને ઉઠાડી આપને મારા મહારાજ તરીકે અભિષેક કરું છું. હવેથી મોહરાજાની નહીં પણ આપની આજા મને માન્ય હો.'
- ચંદન પૂજામાં, 'પ્રભુ! આ ચંદનની જેમ મારામાં સદાચારની સુગંધ અને સૌખ્ય વિચાર વાળી વત્તવની શીતલતા આવો.'

નવાંગી તિલક કરતાં આ પ્રમાણે મનમાં ભાવના કરવી :

- અંગૂઠે તિલક કરતાં 'પ્રભુ! યુગલિયાઓએ અંગૂઠે અભિષેક કરી વિનય દાખલ્યો, એમ મારામાં વિનય આવો. પ્રભુ! આપના ચરણે સ્પર્શ

કરવાથી મારામાં આપની નિર્મોહિતાનો વિદ્યુત પ્રવાહ વહો.'

- જાનુ (દીંચણ) પર તિલક કરતાં - 'પ્રભુ! આપે ઊભા ઊભા સાધના કરી કેવળજ્ઞાન ઉપાર્જ્યુ! તેમજ આપ લોકહિતને અર્થે તથા કર્મો ખપાવવા ગામ્ભોગામ વિચર્યા. એને મારા કોટિ વંદન, મને ધર્મ સાધનામાં એવો અપ્રમત્ત (પ્રમાદ રહિત) ભાવ મળો'
- કાંડા પર તિલક કરતી વખતે લોકાંતિક દેવોની આજા થકી સવારથી મધ્યાહ્ન સુધી 'પ્રભુ! આપે વરસભર મહાદાન આપ્યું. વર્ષાદાન કર્યું. આમ દાન તો દરરોજ કરતા રહ્યોએ. એવી મને પણ દાનશક્તિ આપો.'
- નાભિ પર તિલક કરતાં ચિંતવંસ, 'હે પ્રભુ! કાયાનો મધ્ય પ્રદેશ જેમ નાભિ છે તેની જેમ આત્માના મધ્ય પ્રદેશ પર આઠ રૂચક પ્રદેશો છે જેમાં કંપન થતું હોય છે અને જેથી કર્મ ચોંટતા હોય છે. તે રૂચક પ્રદેશોને એમણે સ્થિર કર્યા છે. તદન નિર્મલ છે. એની જેમ આપે સમગ્ર આત્મ પ્રદેશને નિર્મલ કરી એમાં અનંત દર્શન - જ્ઞાન - ચારિત્રને પ્રગટ કર્યા છે તેમ પ્રભુ! મારામાં પણ એ અનંતજ્ઞાનાદિ પ્રગટ કરવાનું સામર્થ્ય આવો.'
- હૃદયે તિલક કરતાં ભાવવંસ, 'હે પ્રભુ! આપે આ હદ્યમાંથી રાગદ્રોષ - વગેરે દોષોને બાળી મૂકી હદ્યમાં ઉપશમ છલકાવ્યો છે. મારામાંથી રાગ દ્રેષ્ણોનો ભારેલો અજ્ઞિ નાશ થઈ હું ઉપશાંત બનું.
- સ્કર્દા (ખભા) પર તિલક કરતાં ભાવવાનું - 'પ્રભુ! આપે ખભેથી અભિમાનને રવાના કર્યું એમ આ તિલકની પૂજાથી મારું પણ અભિમાન જાઓ.' તેમજ સ્વબળે આપ ભવસંસાર તર્યા તેમ મારે પણ સ્વબળે જ સંસારસાગર તરવા પૂર્ણ પુરૂષાર્થ કરવાનો છે.
- કંદે તિલક કરતાં ભાવવંસ, 'હે પ્રભુ! આપે આ કંડમાંથી જગ્ઘદ્વારક તત્ત્વવાળી પ્રકાશીને અનુપમ કરુણા કરી છે. મારી વાળીમાં પણ મધુરતા અને વાત્સલ્ય નીતરે.
- લલાટે (ભાવે) તિલક કરતી વખતે ચિંતવંસ - 'પ્રભુ! આપ જગતના ત્રિભુવનના તિલક સ્થાને છો, આપને આ તિલક કરીને હું આપને મારા લલાટે ધરી આપનું શરણ સ્વીકારી લઉં છું.'
- મર્સટક - શિખા પર તિલક કરતી વખતે ભાવવંસ કર્યો એમ આપની કાયાના આ સર્વોચ્ચ ભાગના પૂજનથી મને લોકના અંતે વાસ મળો.' ટૂંકમાં વિનય ગુણ કરી (અંગૂઠે) સાધનામાં લીન થયા (જાનુ) અને પછી વરસીદાન દઈ દીક્ષા લીધી (કંડે) અને અનંત દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્ર્ય પ્રગટ કરવા રૂચક પ્રદેશોને તદન સ્થિર કર્યા (નાભિ) તેથી રાગદ્રોષ જીતનારા થયા (હદ્ય) એ રીતે સ્વ-ભૂજા બળે ભવસંસાર તરીને અનંતજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું (કંદે) અને પછી જ એમણે તીર્થની

- સ્થાપના કરી અને લોકહિતને કારણો લોકોને ઉપદેશ આપ્યો (કંઠ) પ્રભુ આમ તો જન્મથી જ લોકનંદન હતા અને હવે ત્રિલુલુન સ્વામી બન્યા (લલાટે) અને અંતે સમય થતા એમણે સિદ્ધશિલા પર વાસ કર્યો (શિખા) હે પ્રભુ મારી આ પૂજાથી આ કમમાં પુરુષાર્થ કરી મોક્ષવાસ થાય એવું બળ-વીર્ય મારામાં પેદા કરો - મારામાં સામર્થ્ય આવે એવી ભાવના ભાવું છું.
૩. પુષ્પ પૂજામાં, (i) 'હે પ્રભુ! હું તમને સુમનસ (પુષ્પ) અર્પું છું. તમે પણ મને સુમનસ (સારુ મન) આપો. (ii) 'પ્રભુ! પુષ્પની જેમ મારામાં સુકૃતોનું સૌંદર્ય અને સદ્ગુણોની સુવાસ આવો. (iii) પુષ્પ, જેવા વનસ્પતિ કાયના જીવને પણ પુષ્પયોદ્યે પ્રભુના મસ્તકે ચઢવાનું સદ્ગુણ્ય મળ્યું તો મારા આત્માને પણ મોક્ષ સુખ મળવાનું સદ્ગુણ્ય પ્રામ થાઓ.'
  ૪. ધૂપ પૂજામાં - 'પ્રભુ! આ ધૂપની જેમ મારામાંથી મિથ્યાત્ત્વ - વિષયરાગ વગેરે દુર્ગંધ હરી સમકિત અને વિરતિની સુવાસ પ્રસરો, ધૂપની જેમ મારી સદા ઉર્ધ્વગતિ રહો.'
  ૫. દીપક પૂજામાં દીપકની જેમ મારામાં કેવળજ્ઞાન સુધીનો પ્રકાશ પ્રસરો.'
  ૬. અક્ષત પૂજામાં - 'પ્રભુ! અક્ષત વાવેલા ઊગતા નથી, એમ મારે પણ આ સંસારમાં ફરીથી ઉગવા જન્મવાનું ન રહો, ને અક્ષત પદવી મોક્ષ મળો.'
  ૭. નૈવેદ્ય પૂજામાં - એવું ભાવવાનું છે કે - "પ્રભુ મારો આહારરસ પરનો રાગ હરો તથા મારામાં અણાહારીપણું પ્રગટો."
  ૮. ફળ પૂજામાં - એવું ભાવવાનું છે કે - "પ્રભુ, ફળ જેમ બીજરાપી વૃક્ષની અંતિમ પક્વ અવસ્થા છે તેમ મારા જીવનની પણ પક્વ ફળ સ્વરૂપે સિદ્ધ અવસ્થા પ્રામ થાઓ."
- અચલગચ્છ સમાચારીમાં દીપક, નૈવેદ્ય, ફળ પૂજા નથી પણ ધજા, અષ્મંગલ અને દર્પણ પ્રભુની સામે ધરવું.

અષ્ટ પ્રકારી પૂજાની વિધિ

૧. **અભિષેક પૂજા :** અભિષેક પૂજામાં શુદ્ધ દૂધ, દહીં, ધી, સાકર ચંદન યુક્ત પંચમાતૃથી અભિષેક કરવો. એ વખતે "મેરુશીખર નવરાવે" એ દૂહીં બોલવો. ત્યાર પણી શુદ્ધ જણથી અભિષેક કરવો અને એ વખતે "જ્ઞાન કલશ ભરી આત્મા"નો દૂહો બોલવો.
૨. **નહવણ (નમશ)** ભોય પર દોળાય નહીં તે રીતે શરીરે લગાડાય. નહવણ ખૂબ પવિત્ર અને પૂજ્ય છે તેથી કોઈનો પગ તેના ઉપર આવવો જોઈએ નહીં. એક વખત તમારી આંગળી નહવણમાં બોળ્યા પછી તમારા અંગે લાગેલી આંગળી પાછી નહવણમાં બોળાય નહીં. નહવણ (નમશ) શરીરે લગાડાય પછી તેવા હાથે પૂજા કરાય નહીં.
૩. **ચંદન પૂજા :** શ્રી જિન પૂજા કરતાં પ્રભુના નવે અંગે પૂજા કરાય છે. કુલ્યે તેર તિલક થાય છે.

અચલગચ્છ પ્રમાણે-૧

૧. જમણા અને ડાબા પગના અંગૂઠે
૨. જમણા અને ડાબા ઢીચણે
૩. જમણા અને ડાબા કંડે
૪. નાભિએ
૫. હદ્યે
૬. જમણા અને ડાબા ખખે
૭. કંઠે
૮. લલાટે
૯. મસ્તકે (શિખા)

અચલગચ્છ પ્રમાણે-૨

૧. જમણા અને ડાબા પગના અંગૂઠે
૨. જમણા અને ડાબા ઢીચણે
૩. જમણા અને ડાબા કંડે
૪. જમણા અને ડાબા ખખે
૫. નાભિએ
૬. હદ્યે
૭. કંઠે
૮. લલાટે
૯. મસ્તકે (શિખા)

અચલગચ્છ વિધિમાં દીપક, નૈવેદ અને ફળ પૂજા નથી પરંતુ વાસકોપ, અષ્મંગલ, દર્પણ/ધજા હોય છે.

એક ભગવાનને એક અંગ પર એક જ વખત પૂજા કરવાની છે - તેમજ એ જ ભગવાનને ૨/૩/૪ વખત પૂજા કરવાની નથી - જે પૂજા કરે તેને તેનું ફળ મળે. જાત્રાએ જઈએ ત્યારે કોઈએ ભલામણ કરી હોય તો એ બધાને યાદ કરી એમના વતી જમણા અંગૂઠે તિલક કરવું. સંઘના દેરાસરમાં તમારી પૂજા એટલી જડપથી પણ ન હોવી જોઈએ કે ટાઈપરાઈટરની પરીક્ષા આપતા હો. તેમજ એટલી ધીમી પણ ન હોવી જોઈએ કે પાછળ લાઈનમાં ઊભેલા લોકોને અકળામણ થાય. અતિશય શાંતિથી, ધીમેધીમે પોતાના ઘરદેરાસરમાં કે ભમતીમાં કે અન્ય જગ્યાએ ભગવાન એકલા નિરાતે બેઠા હોય - No rush ત્યાં કરવી. પણ મુખ્ય દેરાસરમાં ભગવાન આગળ વિવેકથી, અન્યનો પણ જ્યાલ કરીને પૂજા કરવી. આપણા થકી કોઈના ભાવો ન હબ્બા ન પડે તેની ચીવટાઈ રાખવાથી પણ પુષ્પબંધ પડે છે.

વિવિધ નિરેક્ષા રહી ગમે તેવી કિમતી પૂજા કરવામાંથી ધર્મ નથી. થતો, માટે વિધિ સાપેક્ષ, વિધિ જાણવાનો પ્રયત્ન કરી અવિધિ ટાળતા રહો!

પહેલા કોઈએ સુંદર આંગી કરી હોય કે પહેલાં આંગી કરનાર શ્રાવકનું મનદુઃખ થાય તેમ હોય કે દુઃખનું કારણ ન હોય ત્યારે પણ જો પૂર્વની આંગીથી અવિક કરવાની શક્તિ કે ભાવના ન હોય તો પૂર્વ કરેલ આંગી રહેવા દેવી.

સિદ્ધયકના ગણા - નવપદનું પૂજન કરવું. ગણાના પૂજન પછી પણ ભગવાનની પૂજા થાય પણ, સિદ્ધયકનાં યંત્રમાં દેવદેવી પણ હોવાથી એના પૂજન પછી એજ કેસર અને આંગળીથી ભગવાનનું પૂજન થાય નહીં.

૪. યક્ષ, દેવીના કપાળે અંગૂઠાથી તિલક કરવું જોઈએ. ભગવાનના લાંઘનને છેલ્લે તિલક કરવું જોઈએ. અષ્મંગલ પાટલીની પૂજા થાય નહીં. તે માંગલિક રૂપ છેલ્લે પ્રભુજ સન્મુખ ધરવાનાં છે.

૩. **પુષ્પ પૂજા :** ધરેથી લાવેલા અંદર, સુગંધીદાર પુષ્પોથી પૂજા કરવી તથા પુષ્પોની માળા પહેરાવવી. દા.ત. શુલાબ, મોગરો, જૂઈ, ચમેલી, મરવો, ચંપો, વિ. આ થઈ અંગ પૂજા. હવે અગ્ર પૂજા શરૂ કરીશું. અગ્ર પૂજા ગભારાની બહાર

- કરવાની હોય છે.
૪. ધૂપ પૂજા : આપણે ડાબે હાથેથી શરૂ કરીને જમણા હાથ તરફ આવે એ રીતે ધૂપ ફેરવવાનો હોય છે.
૫. દીપક પૂજા : કેવળજ્ઞાન પ્રગટવા સ્વરૂપ દીપક ધરવાનો હોય છે.
દીપક - તમારી નાભિથી નીચે નહીં અને તમારી નાસિકાથી ઉપર નહીં એમ જમણેથી ડાબે ફેરવવો.
ધૂપ-દીપક પછી ચામર ઢાળીએ છીએ ત્યારે મનમાં ભાવવું કે - ‘હે ભગવાન! અનંતાનંત સંસારમાં હું ધંધું નાચ્યો, હવે તે સંસાર નાટકથી છૂટવા તારી પાસે નૃત્ય કરું છું. મને મુક્તિ આપો.’
“ભવમંડપમાં હું નાટક નાચ્યો, હવે મુને પાર ઉતાર.”
૬. પુરુષોની સભામાં સ્ત્રીઓએ કે બાળિકાઓએ નૃત્ય ન કરવું. તેમજ સ્ત્રીઓની પૂજા તથા સભામાં કે સ્ત્રીઓ ગાતી નાચતી હોય ત્યાં પુરુષોએ કે બાળકોએ ના જવું. જવાથી શુંગારરસ પ્રગટે જ.
૭. ચામર ઢાળતાં એ તમારા શરીરને અડે નહીં - ધણા તો ચામર ઢાળતા ભાવના અતિરેકમાં બગલમાંથી, પોતાના માથા પર કપડા બધાને જાડો સાફ કરતા હોય એવી રીતે ચામર ઢાળે, પણ તમારા શરીરને અડકે તે રીતે ચામર ઢાળવું નહીં. ચામર તો તમારાથી છેટું જ રહેવું જોઈએ.
૮. વિંઝ્ઞો પણ વિંઝાય છે અને ત્યારે ભગવાનની સેવા કરવાનો લહાવો ઈન્દ્ર પણ જતો કરતા નથી તો એવો મોકો મને મજ્યો છે એવો ઉલ્લાસ મનમાં લાવવો. ઉત્તમજ્ઞની સેવાથી ઉત્તમ ગુણોની ગ્રામી થાય છે.
૯. ત્યાર પછી દર્પણ આપણા હદ્ય પાસે લઈને ભગવાનને જોવાના હોય છે. દર્પણમાં પ્રભુનું મોહું જોઈ પ્રભુના ગુણો સાથે આપણા ગુણોની સરખામણી કરી પ્રભુ જેવા ગુણો ગ્રામ કરવાનો નિશ્ચય કરવો. દૂર રહેલા પ્રભુ મારા હદ્ય કમળમાં પદ્મારોની ભાવના કરવાની છે. શુભ ધ્યાનનું બળ વધે છે.
૧૦. અક્ષત પૂજા : પ્રથમ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર રણોની આરાધના કરવાના સ્વરૂપ અક્ષતની ગ્રાણ ઢગલી કરવી. પછી સિદ્ધશીલા પર જવાનું લક્ષ્ય નક્કી કરવા સિદ્ધશીલાની ઢગલી કરવી પણ ત્યારે આલેખવી નહીં. પછી સાથિયા માટે અક્ષતની ઢગલી કરવી. હવે સાથિયો આલેખતા વિચારવું કે ચાર ગતિરૂપ સંસારમાંથી નીકળી સિદ્ધશીલા પર મારો વાસ થાય - હવે સિદ્ધશીલા આલેખવી.
૧૧. બને ત્યાં સુધી ભંડાર ઉપર જ સાથીયો વગેરે કરવો છતાંય પાટલા બાજોટ ઉપર કરેલા સાથિયા ચૈત્યવંદન પૂરુ થતાં પોતાના હાથેથી ખાલી કરી યોગ્ય જગ્યાએ પાટલા મૂકવા. જેથી પાટલા ઠેણે ચેડે નહીં. પાટલા ઊભા રાખવા નહીં.
૧૨. નૈરેદી પૂજામાં - ધરની બનાવેલી સારામાં સારી કાળ અને દ્રવ્યથી કલ્પે એવી મિઠાઈ સાથીયા ઉપર મૂકવી.
૧૩. ફળ પૂજામાં - સિદ્ધશીલા ઉપર સુંદર, સુશોભિત, મોહું, પકવ ફળ મૂકવું.
દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રની ઢગલી ઉપર નાણું મૂકવું અથવા ભંડારાની અંદર

સ્વહસ્તે મૂકી દેવું.

૧૪. દ્રવ્યપૂજામાં થયેલ આશાતના વિગેરે માટે ઈરિયાવહી પડિક્કમવી.

૧૫. હવે ગીજી ‘નિસીહિ’ કહી ચૈત્યવંદન કરવા બેસવું તે ભાવપૂજા. સૂત્રોના ભાવ - અર્થ જાણો, ભાવોલ્લાસ વધશે. ધર્મ અને કિયાનું હાઈ સમજાશે, અપૂર્વ આનંદ આવશે. સાથિયાની કિયા અને ચૈત્યવંદન સાથે ન થાય. ભેગી કિયા ડહોળાઈ જાય છે. કિયાનું હાઈ જળવાય નહીં. વિધિ સાચવી અનેકગણું ફળ મેળવો.

૧૬. હવે ભાવ પૂજાની શરૂઆત થાય છે. ભાવ પૂજા પછી અંગપૂજા કે અગ્રપૂજા કરાય નહીં. તેમજ સાથીયા કે ફળ કે નૈવેદ કોઈ ઉપારીને બાજુએ મૂકે તો પણ એમાં ચિત્ત જાય નહીં.

૧૭. ચૈત્યવંદન કરતાં વર્ષા, અર્થ અને પ્રતિમા એ ગ્રાણનું આલંબન લ્યો. વર્ષાનાબંલન બોલતાં સૂત્રોના શુદ્ધ ઉચ્ચારનો ઉપયોગ, તે ઉપયોગ વચન ઉપર કાબુ રાખે છે.

અર્થનું આલંબન બોલતાં સૂત્રોના અર્થોમાં ઉપયોગ રાખો અને પ્રતિમાનું આલંબન લેવાથી મનને કિયામાં જોડી રખાય છે. ભાવોલ્લાસની વૃદ્ધિ કરે છે. ચૈત્યવંદન તથા દર્શન વખતે આ દસે પ્રકારની ત્રિક આરાધવાની છે :

૧૦ ત્રિક

- ૩ નિસીહિ : જે દેરાસરના મૂળ બારણે પેસતા, ગભારામાં પેસતા તથા ચૈત્યવંનની પહેલા તે વખત ‘નિસીહિ’ કહેવું
- ૩ પ્રદક્ષિણા : ભગવાનનું સુખ જોઈને, એમને વંદન કરીને દર્શન - જ્ઞાન - ચારિત્રની આરાધના માટે ગ્રાણ પ્રદક્ષિણા દેવાની હોય છે.
- ૩ પ્રકારે પ્રણામ કરવાના હોય છે - અંજલિબદ્ધ, અર્ધાવનત અને પંચાંગ. અંજલિબદ્ધ પ્રણામ દૂરથી જિન મંદિરની ધજા દેખાતા અને દૂરથી પ્રભુ દેખાતા કરવાની હોય છે. અર્ધાવનત પ્રણામ ભગવાન પાસે જઈને સ્તુતિ બોલતા પહેલાં અને અગ્રપૂજાની પહેલા કરવાના હોય છે. અને પંચાંગ પ્રણામ ખમાસમણું દેતાં કરવાના હોય છે.
- ૩ પ્રકારે પૂજા : અંગ પૂજા, અગ્ર પૂજા અને ભાવ પૂજા. ભાવ પૂજાના સમર્થન માટે જ અંગ પૂજા તથા અગ્ર પૂજા કરવાની છે.
- ૩ અવસ્થા : પ્રભુની પિંડસ્થ એટલે છજસ્થ અવસ્થા, પદસ્થ એટલે કેવલી અવસ્થા અને દૃપસ્થ એટલે સિદ્ધ અવસ્થા ધ્યાવવાની હોય છે. વળી પાંચે કલ્યાણકોનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- ૩ દિશાએ ન જોવું : જે દિશામાં જિન પ્રતિમા હોય એ દિશા સિવાયની ગ્રાણ દિશામાં જોવાનો ત્યાગ.
- ૩ વખત ભૂમિ પ્રમાર્જના : ચૈત્યવંદન કરતી પહેલા જ્યાં પગ રાખવાના હોય એ ભૂમિ પહેલા ગ્રાણવખત પ્રમાર્જવી પડે છે.
- ૩ આલંબન : શાબ્દ, અર્થ અને પ્રતિમા. નમોત્યુણ વિગેરે બોલતા શુદ્ધ ઉચ્ચાર સાથે બોલવા તથા એના અર્થ પણ સાથે સાથે વિચારતા જવા. અને એની સાથે

- જિન પ્રતિમાના સ્વરૂપનું આવંબન લેવું. એટલે કે આંખો બંધ કરીને અને ગમે તે વિચાર કરતા ટેપ રેકોર્ડની જેમ કિયા કરવાની નથી.
૮. **૩ મુદ્રા :** યોગ મુદ્રા, મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા અને જિન મુદ્રા. બે હાથની આંગળીઓ માંહોમાંછે ભરાવવી પેટ ઉપર કોણી રાખવી તેને યોગ મુદ્રા કહે છે. જાવંતચેઈઅઈ વખતે આ મુદ્રા હોય છે. **મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા** બે હાથ ભેગા કરી છીપની જેમ ડોડા આકારે ભેગા કરી કપાળે લગાડવા. એ જયવીયરાય વખતે આ મુદ્રા હોય છે. **જિન મુદ્રા -** બંને પગના અંગુઠા વચ્ચે આંગળામાં ચાર આંગળ અંતર રાખો અને પાછળની બાજુએ કાંઈક ઓછું અંતર રાખી ઊભા રહેવાનું તે જિન મુદ્રા કહેવાય છે. એ મુદ્રામાં કાઉસર્ગ કરવાનો હોય છે.
૧૦. **૩ પ્રણિધાન :** ચૈત્ય વંદન, શુરૂ વંદન અને પ્રાર્થના. જાવંતચેઈઅઈ એ સૂત્રથી ચૈત્યોને વંદન થાય છે. જાવંત કે વિસાહૂથી ગુરુને વંદન થાય છે અને જયવીયરાય એ પ્રાર્થના સૂત્ર છે.

આ રીતે દસે ત્રિક પાળતા પાળતા ચૈત્યવંદન કરવાનું છે.

શિલ્પી ચૈત્યવંદન કર્યા પછી વંટનાદ કરીને પ્રભુના દર્શનથી થયેલા આનંદને વ્યક્ત કરીને ભગવાનને પૂઠ ન આવે તેમ બહુમાનપૂર્વક બહાર નીકળવાનું છે. બહાર નીકળતી વખતે ગ્રાણ વખત “આવસ્સહી” બોલવાનું છે.

શિલ્પી ચૈત્યવંદન પત્યા પછી દેરાસરમાં માળા વિગેરે ફેરવવાનું નથી તેમજ ઓટલા પરિષદ કે મંડળ વિગેરેની પણ ચર્ચા કરવાની નથી. તમને થતા પરસેવા, વાછૂટ વિ.થી અપવિત્રતા ફેલાય છે તેમજ તમારા અન્ય કાર્ય માટે દેરાસરનો ઉપયોગ તે દેવદ્વય વાપરવાના પાપ સમાન બને છે.

શિલ્પી બહાર નીકળીને તરત જ ઘર ભેગા ન થતાં ઓટલા ઉપર બે મિનિટ બેસી પોતે કરેલી ઉપાસનાનું ચિંતન કરવાનું છે.

પ્રદક્ષિણા દેતા બોલવાના દૂઢા

દેતાં જાઓ પ્રદક્ષિણા, નમતાં જાઓ જિનેશ; જો જિનવરને પ્રણમીએ, પ્રગટે જ્ઞાન હિનેશ. ગાઢ મિથ્યાત્વ તિમિર ટળે, આવે સમકિત રલન; ધો પ્રદક્ષિણા દેવને, રક્ષો સુદર્શન યત્ન. ૧ સંવર નિર્જરા યુક્ત દે, ચારિત્ર શિવપદ જેહ; ચારિત્રપ્રદ જિનને નમો, પ્રદક્ષિણા દઈ સ્નેહ. પ્રદક્ષિણા ગ્રા દેવની, રલનત્રી દેનાર; નરક તર્યાચ મનુષ્ય સુર, ચાર ગતિ પરિહાર. ૨ મનોહરા જિનમંદિરા, જ્યાં જિન પ્રતિમા સાર; પ્રણમો, પૂજો, પ્રદક્ષિણા, દઈ ધરી ભાવ અપાર. ૩ જન્મ, જરા, મરણાદિ હર, અસ્થય સુખ દાતાર; ‘ગૌતમ નીતિ ગુણ’ કહે પ્રદક્ષિણા શિવકાર. ૪

પભુ સન્મુખ બોલવાની સ્તુતિઓ

અહીન્તો ભગવંત ઈન્દ્ર મહિતા; સિધ્ધાશ્વ સિધ્ધિસ્થિતા: ।
આચાર્યા જિન શાસનોનીતિકરા:; પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકા: ॥

શ્રી સિદ્ધાન્ત સુપાઠકા મુનિવરા; રલત્રયારાધકા: ।
પંચૈતે પરમેષ્ઠિન: પ્રતિદિનં કુર્વન્તુવો મંગલં ॥
ઊંકારં બિંદુ સંયુક્તં, નિત્યં ધ્યાયન્તિ યોગિન:
કામદ્ય મોક્ષદ્ય, ચૈવ ઊંકારાય નમો નમ: ॥
સુષ્ણા હશે પૂજ્યા હશે, નિરખ્યા હશે પણ કો ક્ષણે,
હે જગતબંધુ! ચિત્તમાં ધાર્યા નહીં ભક્તિપણે;
જન્મ્યો પ્રભુ તે કારણે, દુઃખપાત્ર આ સંસારમાં,
હા! ભક્તિ તે ફળતી નથી, જે ભાવ શૂન્યાચારમાં.

દર્શનં દેવ દેવસ્ય, દર્શનં પાપ નાશનં,
દર્શનં સ્વર્ગ સોપાનં, દર્શનં મોક્ષસાધનં.
ભવ ભવ તુમહીજ દેવ! ચરણ તોરા ધરું;
ભવસાગરથી તાર, અરજ આવી કરું.

દેવાધિ દેવા ચરણસેવા નિત્ય મેવા આપીએ,
નિજ દાસ જાણી દ્યા આણી આપ સમોવડ સ્થાપીએ.
અનુભવ રલ ચિંતામણી અનુભવ સિદ્ધ સ્વરૂપ,
અનુભવ મારગ મોક્ષનાં અનુભવ કેવળ રૂપ.

શ્રી આદિનાય પ્રગટપરમેશ્વર અલિયવિધન સવી દૂર કરે,
વાટ-ધાટ સમરે જે સાહેબ, ભયબંજન ચક્કયૂર કરે.
લીલા લચ્છી દાસ તુમહારો કોઈ પૂજે; કોઈ અરજ કરે,
(પ્રભુ) નજર કરીને, નિરખો સાહેબ તુમ સેવક અરદાસ કરે.

આખું આષાપદ તિરનાર, સમેતશિખર શાંતુંજ્ય સાર,
પંચોય તીરથ ઉત્તમ ઠામ સિદ્ધિ ગયા તેને કરું પ્રણામ.
સિધ્યાચળ સિદ્ધિ વર્યા, સિધ્યાનંતી કોડ,
જ્યાં મુનિવર મોક્ષે ગયાં વંદુ બે કર જોડ.

કૂલડાં કેરા બાગમાં બેઠા શ્રી જિનવરરાય,
જેમ તારામાં ચંદ્રમાં, તેમ શોભે મહારાજ.
ભાવે ભાવના ભાવીએ ભાવે દીજે દાન,
ભાવે જિનવર પૂજ્યાએ ભાવે કેવળ જ્ઞાન.

જીવદાં જિનવર પૂજ્યાએ પૂજાના ફળ હોય,
રાજ્ઞિ નમે પ્રજા નમે આણ ન લોપે કોય.
વાડી ચંપો મહોરીયો સોવન કુંપળીએ,
પાસ જિનેશ્વર પૂજ્યાએ પંચે અંગુલીએ.

ત્રિભુવન નાયક તું ધણી મહા મોટો મહારાજ,
મોટે પુણ્યે પામીએ, તુમ દર્શન હું આજ.

શાંતિનાથજી સોળમા જગ શાંતિ સુખકાર,
શાંત ભાવે ભક્તિ કરે તુરત તરે ભવપાર.
છે પ્રતિમા મનોહારિણી, દુઃખહરી, શ્રી વીર જિણંદની,
ભક્તોને છે સર્વદા સુખ કરી જાણે ખીલી ચંદની.
આ પ્રતિમાનાં ગુણ ભાવ ધરીને, જે માણસો ગાય છે,
પામી સધળાં સુખ તે જગતનાં મુક્તિ ભણી જાય છે.
પૂણાંદમયં મહોદયમયં, કેવલ્ય ચિદ્દ્વારમયં ।
રૂપામતીતમયં સ્વરૂપરમણાં, સ્વાભાવિકી શ્રીમયં ॥
જ્ઞાનોધોતમયં કૃપારસમયં, સ્યાદ્વાદ વિદ્યાલયં ।
શ્રી સિદ્ધાચલ તીર્થરાજમનિશં, વંદેહમાદીશ્વરમૃદુ: ॥
પુષ્યાનાં વિપણિસ્તમોદિનમણિઃ, કામેભકુભસૂણિઃ ।
મોક્ષે નિઃસરણિઃ સુરેન્દ્રકરણિ, જ્યોતિઃ પ્રભા સારણિઃ ॥
દાને દેવમણિનોત્તમજને, શ્રણિ કૃપા સારણિ ।
વિશ્વાનંદસુધા ઘૃણિબ્રહ્મબિદે શ્રી પાર્શ્વચિંતામણિ: ॥ ૨ ॥
નત્રાનંદકરી ભવોદ્વિતરી, શ્રેયસ્તરોર્મજરી ।
શ્રીમદ્ ધર્મ મહાનરેંદ્ર નગરી, વ્યાપલ્લતા ધુમરી ॥
હર્ષોત્કર્ષ શુભ પ્રભાવલહરી, રાગદ્વિષાં જિત્વરી ।
મૂર્તિ: શ્રીજિનપુંગવસ્ય ભવતુ, શ્રેયસ્કરી દેહિનામ્ર ॥
શ્રેય: સંકેતશાલા, સુગુણપરિમલૈજ્ય મંદારમાલા ।
છિન્ વ્યામોહ જાલા; પ્રમદભરસર: પૂર્યે મેઘમાલા ॥
નાન્ શ્રીમન્મરાલા, વિતરણ-કલિતા નિર્જિતસ્વર્વિશાલા ।
તન્મૂર્તિ: શ્રી વિશાલા વિદલતુ હુરિતં નંદિતકોણિપાલા ॥
ચિહુંગતિ ભ્રમણ સંસારમાં જન્મ ભરણ જંજાળ ॥
પંચમ ગતિ વિષ જીવને । સુખ નહીં ત્રિહુંકાળ ॥
મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમ પ્રભુ:
મંગલં સ્થૂલિભદ્રાદા, જૈનો ધર્મસ્તુ મંગલં.
એક જંબુ જગ જાણીએ, બીજા નેમકુમાર;
ત્રીજા વયર વખાણીએ, ચોથા ગૌતમ ધાર.
અંગુઠે અમૃત વસે, લખ્યે તણા ભંડાર;
તે ગુરુ ગૌતમ સમરીએ, વાંદિત ફળ દાતાર.
ગામ તણે પેસારણે ગોયમ ચુરુ સમરંત
ઈચ્છા ભોજન ઘરકુશલ લચ્છી લીલ કરેત.

પાર્શ્વનાથ સ્તુતિ

(રાગ : મંદિર છો મુક્તિ તણા....)

જેના સ્મરણથી જીવનના સંકટ બધા દૂરે ટણે,
જેના સ્મરણથી મનતણા વંદિત સહુ આવી મળે;
જેના સ્મરણથી આવિ વ્યાવિ ને ઉપાવિ ન ટકે,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૧

વિધાં તણા વાદળ ભલે ચોમેર વેરાઈ જતાં,
આપત્તિના કંટક ભલે ચોમેર વેરાઈ જતાં;
વિશ્વાસ છે જસ નામથી એ દૂર ફેંકાઈ જતાં,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૨

ગણ કાળમાં ગણ ભુવનમાં વિષ્યાત મહિમા જેહનો,
અદ્ભૂત છે દેદાર જેહનાં દર્શનીય આ દેહનો;
લાખો કરોડો સૂર્ય પણ જસ આગળ જાંખા ઠરે,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૩

ધરણેન્દ્ર ને પચાવતી, જેની સદા સેવા કરે,
ભક્તો તણા વાંદિત સધળા ભક્તિથી પૂરા કરે;
દીદ્રો નરેન્દ્રો ને મુનિન્દ્રો જાપ કરતા જેહનો,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૪

જેના પ્રભાવે જગતના જીવો બધા સુખ પામતા,
જેના નહુવણથી જાદવોના રોગ દૂરે ભાગતા;
જેના ચરણના સ્પર્શને નિશદિન ભક્તો જંખતા,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૫

બે કાને કુંડળ જેહના માથે મુગટ વિરાજતો,
આંખો મહીં કરુણા અને નિજ હૈયે હાર વિરાજતો;
દર્શન પ્રભુનું પામીને મન મોરલો મુજ નાચતો,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૬

ઝેં ઝીં પદોને જોરીને શંખેશ્વરાને જે જપે,
ધરણેન્દ્ર પચાવતી સહિત શંખેશ્વરાને જે જપે;
જન્મો-જન્મના પાપ ને સહુ અંતરાયો તસ તૂટે,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૭

કલિકાલમાં હાજરા હજુર દેવો તણાયે દેવ જે,
ભક્તો તણી ભવભાવઠોને ભાંગનારા દેવ જે;
'મુક્તિ ડિરણ'ની જ્યોતને પ્રગટાવનારા દેવ જે,
એવા શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુના ચરણમાં પ્રેમે નમું. ૮

આષ પ્રકારી પૂજા શાસ્ત્ર

આષ પ્રકારી પૂજાના દુઃખ

શ્રી શંખેશ્વર શિર નમી, પ્રભાણું પૂજા વિચાર ।
અંગાદિક ત્રિક પૂજાતાં, ઉત્તર આષ પ્રકાર
નહવણ, વિલેપન, કુસુમની, જિનપુર ધૂપ, પ્રદીપ ।
અક્ષત, નૈવેદ્ય, ફળતણી કરો જિનરાજ સમીપ ।
કીરોદિક ચીવર ધરી, તનમન વચન સંતોષ ।
ઉત્તરાસંગ સુવિધિ કરો, આઠ પડો મુખકોશ ।

દૂધ - પંચામૃત અભિપ્રેક

મેરુ શિખર નહવરાવે હો સુરપતિ, મેરુ શિખર નહવરાવે । એ ટેક ।
જન્મકાળ જિનવરજીકો જાણી, પંચરૂપ કરી આવે । હો સુર. । ૧ ।
રત્ન પ્રમુખ અડ જાતિના કળશા, ઔષધિ ચૂરણ મિલાવે । હો સુર. ।
કીર સમુદ્ર તીર્થોદક આણી, સ્નાત કરી ગુણ ગાવે । હો સુર. । ૨ ।
એણીપરે જિન પ્રતિમાકો નહવણ કરી, બોધિબીજ વડ વાવે । હો સુર. ।
અનુકમે ગુણ રત્નાકર ફરશી, જિન ઉતામ પદ પાવે । હો સુર. । ૩ ।

(૧) જલપૂજા

પ્રથમ સુગંધ જલે ભરી, કનક કળશની શ્રેણી
નર નારી કરસંપુટે, ધરીએ હર્ષ ભરેણ । ૧ ૪ ।
જલપૂજા જુગતે કરો, મેલ અનાદિ વિનાશ ।
જલપૂજા ફલ મુજ હજો, માગો એમ પ્રભુ પાસ । ૧ ૫ ।
જ્ઞાન કળશ ભરી આત્મા, સમતા રસ ભરપૂર ।
શ્રી જિનવરને નવરાવતાં, કર્મ થાય ચક્કયુર ॥ ૧ ૬ ।
ॐ હ્રી શ્રી પરમ પુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મ જરા મૃત્યુ નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય
જલં યજામહે સ્વાહા.
(પછી દરેક પૂજા દીઠ ઉપર મુજબ ચંદન, કુસુમ, ધૂપ, દીપ, અક્ષત, નૈવેદ્ય, ફળ, યજામહે સ્વાહા કહેલું.)

(૨) ચંદનપૂજા

આત્મગુણ વાસન ભણી, ચંદનપૂજા સાર ।
જેમ મધવા અપછર કરે, તેમ કરીએ નરનાર । ૧ ૭ ।
શીતલ ગુણ જેહમાં રહ્યો, શીતલ પ્રભુમુખ રંગ ।
આત્મ શીતલ કરવા ભણી, પૂજો અરિહા અંગ । ૧ ૮ ।

નવ અંગે ચંદન પૂજાનો દુઃખો

પૂજાએ નવ અંગે, ચરણ જાનુ, કરે, અંસ (નાભિ) હદિ બેઉ ખંધ;
કંઠ લલાટ શિર વિલેપતાં રંગ ભરે, પામીએ ભવ તણો એમ પાર. ॥ ૧ ॥

જિન નવ અંગાની પૂજાના દુઃખ

જલ ભરી સંપુટ પત્રમાં, યુગલિક નર પૂજંત ।
રૂષભ ચરણ અંગુઠો, દાયક ભવજલ અંત । ૧ ૧ ।
જાનુ બળે કાઉસર્ગ રહ્યા, વિચર્યા દેશવિદેશ ।
ખડાં ખડાં કેવળ લહું, પૂજો જાનુ નરેશ । ૧ ૨ ।
લોકાંતિક વચને કરી વરસ્યા વરસી દાન ।
કર કંડે પ્રભુ પૂજાના પૂજો ભવિ બહુમાન । ૧ ૩ ।
રત્નત્રયી ગુણ ઉજળી, સકળ સગુણ વિશ્રામ ।
નાભિ કમલની પૂજાના, કરતાં અવિચલ ધામ । ૧ ૪ ।
હદય કમળ ઉપશમ બળે, બાળ્યા રાગને રોષ ।
હિમ દહે વનખંડને, હદય તિલક સંતોષ । ૧ ૫ ।
માન ગયું દોય અંશથી, દેખી વીર્ય અનંત ।
ભુજાબળે ભવજણ તર્યા, પૂજો ખંધ મહંત । ૧ ૬ ।
સોલ પહોર દેઈ દેશના, કંઠ વિવિર વર્તુલ ।
મધુર ધ્વનિ સુરનર સુણે, તેણે ગળે તિલક અમૂલ । ૧ ૭ ।
તીર્થકર પદ પુણ્યથી, ત્રિભુવન જન સેવંત ।
ત્રિભુવન તિલક સમા પ્રભુ, ભાલ તિલક જ્યવંત । ૧ ૮ ।
સિદ્ધશિલા ગુણ ઉજળી, લોકાંતે ભગવંત ।
વસીઆ તેણે કારણ ભવી, શિર શિખા પૂજંત । ૧ ૯ ।
ઉપદેશક નવતત્વના, તેણે નવઅંગ જિણંદ ।
પૂજો બહુ વિધ ભાવથી, કહે શુભવીર મુણ્ણંદ । ૧ ૧૦ ।

(૩) પુષ્પ પૂજા

હવે ગ્રીજ સુમનસ તણી, સુમનસ કરણ સ્વભાવ ।
ભાવ સુગંધ કરણ ભણી, દ્રવ્ય કુસુમ પ્રસ્તાવ । ૧ ૧ ।
સુરભિ અખંડ કુસુમ ગ્રહી, પૂજો ગતસંતાપ ।
સુમજંતુ ભવ્યજ પરે, કરીએ સમક્રિત છાપ । ૧ ૧૦ ।

પુષ્પમાળા ચઠાવતી વખતે -

કંકે ઠવી ફૂલની માળા થૂલ થકી બ્રત ઉચ્ચરીએ ચિત યોખે ચોરી નવ કરીએ
સ્વામી અદત કદાપિ ન લીજે રે ભેદ અઢાર પરિહરીએ રે. ચિત યોખે ચોરી નવ કરીએ.

(૪) ધૂપ પૂજા

કર્મ સમિધ દાહન ભણી, ધ્યાનાનણ સણગાય	
દ્રવ્ય ધૂપ કરી આત્મા, સહજ સુગંધિત થાય	। ૧૧ ।
ધ્યાનઘટા પ્રગટાવિયે, વામ નયન જિનધૂપ	
મિશ્ચિત દૂર્ગધ દૂરે ટણે, પ્રગટે આત્મ સ્વરૂપ	। ૧૨ ।

(૫) દીપક પૂજા

પંચમી ગતિ વરવા ભણી, પંચમી પૂજા રસાળ	
કેવળ રત્ન ગવેષવા, ધરીએ દીપકમાણ	। ૧૩ ।
દ્રવ્યદીપ સુવિવેકથી, કરતાં દુઃખ હોય ફોક	
ભાવ પ્રદીપ પ્રગટ હુવે, ભાષિત લોકાલોક	। ૧૪ ।

(૬) અક્ષત પૂજા

અક્ષયપદ સાધનતષી, અક્ષતપૂજા સાર	
જિન પ્રતિમા આગળ મુદા, ધરીએ ભવિ નરનાર	। ૧૫ ।
શુદ્ધ અખંડ અક્ષત ગ્રહી, નંદાવર્ત વિશાળ	
પૂરી પ્રભુ સન્મુખ રહો, ટાળી સકળ જંજાળ	। ૧૬ ।

ચોખાની પાંચ ઠગલીઓ કરતી વખતે બોલતું :

જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રના આરાધનથી સાર
સિદ્ધશિલાની ઉપરે હો મુજ વાસ શ્રીકાર.

સાથ્યથો કરીને સ્થિરશિલા આવેખવી :

અક્ષત પૂજા કરતાં થકાં સફળ કરું અવતાર!
ફળ માંગુ પ્રભુ આગળે તાર તાર મુજ તાર!
સંસારિક ફળ માગીને રવઝ્યો બહુ સંસાર!
અષ્ટ કર્મ નિવારવા માંગુ મોક્ષ ફળ સાર ||

(૭) નૈવેદ્ય પૂજા

નિર્વેદી આગળ ઠવો, શુચિ નૈવેદ્ય રસાળ	
વિવિધ જાતિ પકવાન્નસું, ભરી અષ્ટાપદ થાળ	। ૧૭ ।
અણાહારી પદ મેં કર્યા, વિગગહ ગઈ અનંત	
દૂર કરી તે દીજાએ, અણાહારી શિવસંત	। ૧૮ ।

(૮) ફળ પૂજા

અષ્ટમુગતિ વરવા ભણી, આઠમી પૂજા સાર |
તરુસંચિત ફળ પામીએ, ફળથી ફળ નિરધાર |

ઈંદ્રાદિક પૂજા ભણી, ફળ લાવે ધરી રાગ |

પુરુષોત્તમ પૂજા કરી, માગે શિવફલ તાગ |

પ્રલુને ચામર વાળતી વખતે બોલતું :

બેઉ બાજુ ચામર ઢાળે, આગળ એક વજ ઉલાળે,
જઈ મેરુ ધરી ઉત્સંગે, ઈંક ચોસઠ મળિયા રંગે -

મનમાં ધ્યાવતું :

ભવમંડપમાં નાટક નાચીયો, હવે મુજદાન દેવરાવ
દાન દીધંતા પ્રભુ કોસીર કીસી? આપો પદવી રે આપ.

અષ્ટમંગલ પૂજા**કુણા :**

વિધવિધ મંગલકારકા, મંગલ અષ્ટ પ્રકાર;
એણે પૂજુ દેવાધિદેવ, અષ્ટકર્મ નિવાર.

અષ્ટમંગળની પાટલી પ્રલુ પાત્રે ધરીને મનમાં બોલતું :

પ્રભુજીની આગળ મંગલસ્વરૂપ અષ્ટમંગળ ચાલે છે
તે અષ્ટમંગળ આલેખીને મંગલ કરું છું.

દર્પણ પૂજા**કુણા :**

કરદર્પણે જિન પૂજના, જિન-મુખ દર્પણે દેખ;
નિજ આત્માની વિમળતા, થઈ કે નહિ તે પેખ.

પ્રલુને દર્પણમાં જોતી વખતે મનમાં ધારતું :

તમારું સ્વરૂપ - સમતા સમાધિરૂપ છે તે જ સ્વરૂપ મારું પણ છે.
તે પ્રગટ કરવા શક્તિ આપો

લૂણાનું ગીત

લૂણ ઉતારો જિનવર અંગે, નિર્મળ જલધારા મનરંગે. લૂણાં ૧
જિમ જિમ તડ તડ લૂણ જ ફૂટે, તિમ તિમ અશુભ કર્મબંધ તૂટે. લૂણાં ૨
નયન સલુણાં શ્રી જિનજીનાં, અનુપમ રૂપ દ્યારસ ભીનાં. લૂણાં ૩
રૂપ સલુણું જિનજીનું દીસે; લાજ્યું લૂણ તે જલમાં પેસે. લૂણાં ૪
ગ્રાણ પ્રદક્ષિણા દેઈ જલધારા, જલણ બેપવીએ લૂણ ઉદારા. લૂણાં ૫
જે જિન ઉપર દુમણો પ્રાણી; તે એમ થાજો લૂણ જ્યું પાણી. લૂણાં ૬
અગર કૃષ્ણાગરુ કુંદુ સુગંધે, ધૂપ કરીજે વિવિધ પ્રબંધે. લૂણાં ૭

॥ આરતી ॥

જ્ય જ્ય આરતી આદિ જિંદા નાભિ રાયા મરુદેવીકા નંદા.
પહેલી આરતી પૂજા કીજે નરભવ પામીને લહાવો લીજે - જ્ય
દુસરી આરતી દીનદયાલા ધૂળેવા નગરમાં જગ અજુવાય્યા - જ્ય
તીસરી આરતી ત્રિભુવન દેવા સુરનર ઈંદ્ર કરે તોરી સેવા - જ્ય
ચોથી આરતી ચૌગતિ ચૂરે મનવાંછિત ફળ શિવસુખ પૂરે - જ્ય
પંચમી આરતી પુષ્ય ઉપાયા મૂળચંદ રીખવ ગુણ ગાયા - જ્ય

॥ અથ મંગલિક દીપક ॥

દીવો રે દીવો મંગલિક દીવો ॥ આરતી ઉતારીને બહું ચિરંજીવો
સોહામણું ઘર પર્વ દીવાલી ॥ અંબર ખેલે અમરા બાલી ॥ દી. ॥
દેપાલ ભાણે ઠિંડે કુલ અજુઆલી ॥ ભાવે ભગતે વિઘ્ન નિવારી ॥ દી. ॥
દેપાલ ભાણે ઠિંડે એ કલીકાલે ॥ આરતી ઉતારી રાજ કુમારપાલે ॥ દી. ॥
અમ ઘર મંગલિક તુમ ઘર મંગલિક ॥ મંગલિક ચતુર્વિધ સંઘ ને હોજો ॥ દી. ॥

આરતી અને દીવો ભેગા ઉતારતા

દીવો આરતી મંગળ કીજે ચંદન કુસુમે કરી પૂજે
વાળું ના બહુઠાઈ આલેખે મંગળ આઠ....
હારે પ્રભુપાસનું મુખું જોવા ભવ-ભવનાં પાતીક ખોવા

॥ ચાર માંગલિક ॥

આજ ઘરે નાથ પથાર્યા ॥ કીજે મંગલ ચાર ॥ આ. ॥
પહેલે મંગલ પ્રભુને પૂજું ॥ ધસી કેસર ઘનસાર ॥ આ ॥ ૧ ॥
બીજે મંગલ અગર ઉખેવું ॥ કંદે ઠંડું ફુલહાર ॥ આ. ॥
તૃઠે મંગલ આરતી ઉતારું ॥ ઘંટ બજાવું રણકાર ॥ આ. ॥ ૨ ॥
ચોથે મંગલ પ્રભુગુણ ગાઉં ॥ નાચું થઈ થઈકાર ॥ આ. ॥
રૂપચંદ કહે નાથ નિરંજન ॥ ચરણ કમલ બલિહાર ॥ આ. ॥ ઈતિ ॥
અદ્ય પ્રકારી દ્રવ્ય પૂજા પછી એક ખમાસમજું દેતું.
ઇચ્છાને ખમાસમજો વંદિંદી જીવણીજીઓ નિમાલીઆએ મત્યઅનેજા વંદામાની.
ઇચ્છાકારેજા સંદિસહ લગવન્દ. ઈરિયાવહિયં પરિક્કમાનિ.

દરિયાંવહિયં

ઇચ્છાની પરિક્કમિં. ૧. ઈરિયાવહિયાએ વિરાહણાએ. ૨. ગમણાગમજો. ૩. પાણક્કમજો, બીયક્કમજો, હરિયક્કમજો, ઓસા ઉત્તિંગ પણગ-દગ-મદ્વી-મક્કડા-સંતાણા સંકમજો. ૪. જે મે જ્વા વિરાહિયા. ૫. એંગિંદિયા, બેરીંદિયા, તેરીંદિયા, ચારુરિંદિયા, પંચિંદિયા, ૬. અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઈયા, સંધહિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્વિયા, ઠાણાઓ ઠાડાં સંકામિયા, જીવિયાઓ વવરોવિયા તસ્સ મિચ્છામિ હુક્કડ. ૭.

તસ્સ ઉતારીકરણેણ પાયચિંતિત કરણેણ વિશોહિ કરણેણ વિસલ્લી કરણેણ પાવાણ કમ્માણ નિંઘાયણહાએ ઠામિ કાઉસ્સગમ્ભુ

અન્તથ ઊસસિએણ, નીસસિએણ, ખાસિએણ, છીએણ, જંભાઈએણ, ઉડુએણ, વાયનિસંગેણ, ભમલીએ પિતમુચ્છાએ. ૧ સુહુમેહિ અંગસંચાલેહિ, સુહુમેહિ ખેલસંચાલેહિ, સુહુમેહિ દિહિસંચાલેહિ. ૨ એવમાઈએહિ આગારેહિ, અભગ્ગો અવિરાહિઓ, હુજજ મે કાઉસ્સગો. ૩ જાવ અરિહંતાણ ભગવંતાણ, નમુક્કારેણ, ન પારેમિ. ૪ તાવ કાયં ઠાણેણ મોણેણ જાણેણ, (૧ લોગસ્સનો ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી કાઉસ્સગ - ન આવડે તે ૪ નવકાર) અપ્પાણ વોસિરામિ. ૫

લોગસ્સ

લોગસ્સ ઉજજોઅગરે, ધમતિત્યયરે જિણે; અરિહંતે કિતાઈસં, ચારુવીસંપિ કેવલી, ઉસભમજિયં ચ વંદે, સંભવમભિણાંદણાં ચ સુમર્દ ચ; પઉમપ્પહ સુપાસં જિણાં ચ ચંદ્યઘહ વંદે. ૨ સુવિહિ ચ પુફદંત, સીઅલ-સિજજંસ-વાસુપુજજ ચ; વિમલમજાં તં ચ જિણાં, ધમ્મં સંતિ ચ વંદામિ. ૩ કુંધું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્યં નમિજિણાં ચ; વંદામિ રિઝનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણ ચ. ૪ એવં મએ અભિથુઆ, વિહુય-રયમલા પહીણ-જર-મરણા; ચારુવીસં પિ જિણાવરા, તિત્થયરા મે પસીંદું. ૫ ડિત્તિય વંદિય મહિયા, જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા; આરુગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિરમુત્તમ દિંતુ. ૬ ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઈચ્યેસુ અહિયં પયાસયરા; સાગર-વર-ગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ. ૭

(પ્રગટ લોગસ્સ) પછી ત ખમાસમજા પછી ચૈત્યવંદન.

ભાવ પૂજા ચૈત્યવંદન

ચૈત્યવંદનમાં આવતા સૂત્રોના ભાવ

શ્રી ભગવાનની અષ્ટ પ્રકારી પૂજા પત્યા પછી ચૈત્યવંદન કરતાં પહેલાં ઈરિયાવહી કરવાની હોય છે. ઈરિયાવહી તે ઈર્યા પથ કહેવાય છે. તે દર્શન શુદ્ધિ માટે છે.

આમ જુઓ તો પ્રકાલ ફૂલ, ફળ વિ. દરેક બાબતમાં જીવ હિંસા અથ્ય પણ થતી જ હોય છે. પરંતુ આપણે આ બધી ચીજોનો ત્યાગ સંસાર માટે કર્યો નથી. પાપમય ડિયાઓ સંસાર ભાવ વધારવા કરતા હોઈએ તો પાપમય ડિયા ચિત્ત શુદ્ધિ માટે થતી હોય તો વાંધો નથી. જો આપણે વનસ્પતિ-લીલોતરીની ભાધા કરી હોય, વાપરતા જ ન હોઈએ તો એઓ પુષ્પ પૂજા કે સફરજન જેવા ફળ ન ચડાવે તો ચાલે. અરે, સાધુ જીવન અપનાવી નિરવદ્ય જીવન જીવતા હોય, હિસાનો સંપૂર્ણ ત્યાગ હોય, તો તેમને દ્રવ્ય પૂજા કરવાની જ નથી હોતી એવી ભગવાનની આજ્ઞા છે. સામાયિકમાં અને પૌખધમાં પણ શ્રાવક, સાધુ સમાન હોવાથી ભગવાનની દ્રવ્યપૂજા કરવાની નથી. માટે પાપ-પુણ્યની પોતાની બુદ્ધિથી જ વિચારણ ન કરતાં શાસ્ત્રકારો પર ભરોસો રાખી, ગીતાર્થ ગુરુઓનાં માર્ગદર્શનથી શંકા નિવારણ કરી, ભયમુક્ત બની, પ્રભુની પૂજા પૂરા ભાવોલ્લાસથી કરવી.

હવે દ્રવ્ય ડિયામાં પણ થતી પાપનું માનસ તોડવા ઈર્યાવહી પરીક્ષકમવાની છે. એનાથી ઈર્યાવહી પછી કરાતા ચૈત્યવંદનમાં મન તરત કેન્દ્રિત થશે. દ્રવ્યસ્તવ છે તે પૂજયભાવ છે પણ આરંભ-સમારંભ છે. તેથી ગુણોની વૃદ્ધિ કરતી વખતે ચૈત્યવંદન, સામાયિક કે પૌખધની પહેલાં ઈર્યાવહી કરી દ્રવ્ય-પાપ પ્રત્યે જુગુપ્સા (અણગમો) ઉત્પન્ન કરી એને વોસિરાવવાનું છે. આનાથી પ્રભુ ભક્તિમાં ચિત્ત રંઘત થાય છે. પાપ માનસ તોડ્યું હોય તો ભાવ વધે. કહેવાનું એ છે કે પાપથી છૂટવાની મનોવૃત્તિ પેદા કરવાની છે - હજુ પાપ તદ્દી છૂટી જતું નથી પણ એ પ્રત્યે હવે ચીડ - કંટાળો - અણગમો ઉત્પન્ન થાય છે.

લોગસ્સમાં ૨૪ તીર્થકરના નામ સ્મરણ છે. એ નામ નિશેપા છે. એમાં ભાવ તીર્થકરની નામ સ્તવના છે. શ્રી ઋષભદેવનાં વખતમાં મહાવીર સ્વામી ન હતા પરંતુ તે વખતમાં પણ બધાનાં નામ સ્મરણ છે.

ખમાસણું દેતા મત્થએણ વંદામિ વખતે જ માણું જમીનને અડાઈને વંદન કરવાનું છે. મત્થએણ વંદામિની ડિયા ચાલતી હોય તે વખતે મોઢેથી ચૈત્યવંદન આગળ ચાલતું હોય તો ભૂલ છે. કોઈ એક ભગવાનનું ચૈત્યવંદન અથવા પંચતીર્થિનું ચૈત્યવંદન કહેવું. ત્યાર પછી જ ડિયિ સૂત્રથી ત્રણ લોકમાં રહેલાં સધળા તીર્થોને અને તેમાં રહેલા સધળા બિંબોને વંદન કરવાના છે - પછી નમોત્થુણાં બોલાય છે.

નમોત્થુણાં સૂત્ર ગણધર કૃત છે. એને શક્કસ્તવ પણ કહેવાય છે અને એમાં ભગવાનના ગુણો અને એમનું આખું સ્વરૂપ બતાડવામાં આવ્યું છે. આનો અર્થ

વિસ્તાર તો ઘડો મોટો છે. દરેક શબ્દને એનો પોતાનો અર્થ છે. Synonym નથી પરંતુ અલગ શબ્દ છે. વળી આ જ કમમાં કાર્ય કે ભાવ ઉત્પન્ન થાય તે પ્રમાણે પ્રત્યેક શબ્દની ગોઠવણી કરેલ છે. જીજાસા સામે રાખીને બુદ્ધિપૂર્વક પરમાત્મા સાથે એકતા કરવા માટે એમાં સામર્થ્ય છે. એમાં રહેલો ઉપયોગ આત્મ પરિણામ પમાડે છે. નમસ્કાર એ અતિ દુષ્કર કાર્ય છે - નમવુંનો ભાવ ધીરે ધીરે વધે. અહીં નમો ઈચ્છા યોગ છે. સામર્થ્ય નથી પણ પૂરા ભાવનું સામર્થ્ય પ્રગટે તેવી ઈચ્છા છે.

ત્યાર પછી જાવંત ચેઈઅઈમાં ગ્રાણ લોકમાં રહેલા જિન ચૈત્યોને વંદન કરવાનું છે. જિન ચૈત્યો આત્મબોધ માટેનું એક અગત્યનું સાધન છે.

ત્યાર પછી જાવંત કેવિસાહૂમાં આત્મ-પ્રબોધ કરવામાં અતિ ઉપકારક એવા ગુરુ સર્વ સાધુને સન્માન અને પૂજયબુદ્ધિથી વંદન કરવાના છે. ઉચ્ચ ભૂમિકાવાળા આધુઓએ ચૈત્યમાં કરેલા ભાવ ચૈત્યવંદન કરવાની શક્તિ આપણામાં પ્રગટ થાઓ તે માટે સાધુઓને વંદન કરવાનું છે.

ત્યાર પછી કોઈ એક પ્રભુને કે મૂળ નાયકને આધારિત કોઈ ચુણગર્ભિત સ્તવન ગાવાનું છે. મીઠા-મધુર હલકા સ્વરે ગાવું તથા બીજાને વિક્રેપ ન પડે તેમ ગાવું અને ત્યાર પછી જય વિયરાય પ્રણિધાન સૂત્ર, પ્રાર્થના સૂત્ર બોલીએ છીએ. જેમાં ભવ નિર્વદ, માગનુસારીતા, ઈષ ફલની સિદ્ધિ, ગુરુજનની પૂજા, દુઃખ અને કર્મનો નાશ, આરોગ્ય, બોધિવાભ, સમાધિમરણ જેવી ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુની માંગણી કરીએ છીએ.

અરિહંત ચેઈયાણ સુધી એ કાઉસસગની પૂર્વ ભૂમિકા જ છે. હવે ખરો ભાવ ચૈત્યવંદન માટે આપણી મનોભૂમિકા એટલી તૈયાર થઈ છે કે પૂરી ચિત્તવૃત્તિથી કાઉસસગ કરી શકીએ.

આટલે સુધી ચૈત્યવંદન તે ભાવ વધારવા માટે જ છે. પણ એ ભાવ લાવીને પણ જે ૧ નવકારનો કાઉસસગ કરવાનો છે એ એટલો સુંદર થાય કે એમાં ક્ષપક શ્રેષ્ઠી પણ માંડી શકાય - એટલી નિર્મણતા આવે છે. માટે આખું દ્રવ્યસ્તવ ભાવ સ્તવ કરવા માટે અને આખું ભાવ સ્તવ આ ૧ નવકારના કાઉસસગ માટે છે. સાચું પૂછ્યો તો આ કાઉસસગ જ ચૈત્ય વંદન છે. માટે પ્રત્યેક વિધિ બીજી ડિયાની ભાવનો વધારો કરવા માટે છે તેમ સમજીને કરવી અને દરેક ડિયા પોતાનામાં પરિપૂર્ણ છે.

ત્યાર પછી નવકારનો કાઉસસગ પારી પ્રભુની સ્તુતિ કરવાની છે. અને કરાતી પ્રભુની સ્તુતિ તે કરેલા કાઉસસગનો હર્ષ વ્યક્ત કરવા માટે છે. હર્ષ બતાડવા માટે જ આ ગુણગાન સ્તુતિ છે. અને સર્વે તીર્થોની વંદના કરી આજની દર્શનયાત્રા સંફળ થાય તેમ ઈચ્છાવાનું છે. આ સંફળ શું છે તે હવે તમે સમજી ગયા હશો.

અને પછી આ સંપૂર્ણ દર્શન વંદનના પરિણામે પ્રગટેલા ભાવોલ્લાસને વ્યક્ત કરવા ઘંટ વગાડી ઊંઘા પગે ચાલી ભગવાનને પૂંઠ ન આવે તેમ ત વખત “આવસણી” કહી બહાર નીકળવાનું છે. પછી ઓટલા પર બેસીને કરેલી ઉપાસનાની અનુમોદના કરવાની છે. પછી દેરાસરની બહાર બેઠેલા ગરીબોને દાન આપી, “અનુકૂપા દાન”નો લાભ મેળવવાનો છે. એનાથી ધર્મની પ્રભાવના પણ થાય છે. એ ગરીબોને તમારા ભગવાન માટે બહુમાન થાય છે કે ભગવાનના શ્રાવકો કેવા કોમળ ભાવવાળા છે!

ચૈત્યવંદન

ઈથામિ ખમાસમણો! વંદિં જાવણિજજાએ
નિસીહિઆએ મત્થાએણ વંદામિ. (૩ ખમાસમણા)

(આ સૂત્રથી બે ટોચકા, બે હાથ અને મસ્તક જમીન પર અડાડિને દેવગુરુને વંદન કરાય છે, તેથી “પંચાંગ પ્રણિપાતસૂત્ર” કહે છે.)

આ સૂત્ર ગજી વખત બોલી ગજી ખમાસમણ દેવાં. ડાબો પગ ઊચો રાખી જમજ્ઞાં
પગ જમીનને સ્થાપી બેસવું અને બે હાથ જોડી ચૈત્યવંદન કરતું.

અશોકવૃક્ષ: સુરપુષ્પવૃક્ષિ: દિવ્યધનિશામરમાસનં ચ;
ભામંડલ હુદુભિરાતપત્રં, સત્પ્રાતિહાયાર્ણિ જિનેશ્વરાણામુ.

કોઈ પજ ચૈત્યવંદન બોલતા પહેલા બોલવાની સુતિ :

સકલકુશલવલ્લી, પુષ્કરાવર્તમેઘો, દુરિતતિમિરભાનુ;
કલ્પવૃક્ષોપમાનઃ, ભવજલનિધિ-પોતઃ, સર્વસંપત્તિહેતુ:
સભવતુ સતતં વઃ, શ્રેયસે શાંતિનાથઃ, શ્રેયસે પાર્થનાથઃ.

શ્રી પંચતીર્થીનું ચૈત્યવંદન

આજ દેવ અરિહંત નમું, સમરું તારું નામ; જ્યાં જ્યાં પ્રતિમા જિન તથી
ત્યાં ત્યાં કરું પ્રશામ ૧. શત્રુંજ્ય શ્રી આદિદેવ, નેમ નમું ગિરનાર; તારંગે
શ્રી અજિતનાથ, આબુ રિખભ જુહાર ૨. અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપરે જિન ચોવીશો
જોય મણિમય મૂરત માનશું, ભરતે ભરાવી સોય ૩. સમેતશિખર તીરથ વડો,
જ્યાં વીશે જિનપાય; વૈભાર-ગિરિવર ઉપરે, શ્રી વીર જિનેશ્વર રાય ૪.
માંડવગઢનો રાજ્યો, નામે દેવ સુપાસ; રિખવ કહે જિન સમરતાં, પહોંચે
મનની આશ. ૫.

આ ચૈત્ય વંદનમાં પ્રાતઃસ્મરણીય તીર્થકર દેવોનાં ગુણગાન કરી તેમનાં બિંબો, ચૈત્યો
તથા તીર્થોને ભક્તિભાવપૂર્વક વંદન - નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.

ચૈત્યવંદન પછી ‘જંઠિચિ’, ‘નમોત્થુણા’, ‘આવંતિ’, ‘આવંત’ બેસીને કહેતું.

જં કિંચિ સૂત્ર

જં કિંચિ નામતિત્યં, સર્ગો પાયાલિ તિરિયલોઅભિ;
જાઈ જિષાબિબાઈં, તાઈ સવ્વાઈ વંદામિ. ૧

આ સૂત્રમાં ગજી લોકમાં રહેલાં સથળાં તીર્થો તથા તેની અંદર રહેલાં સથળાં બિંબોને
વંદન કરવામાં આવ્યા છે.

નમોત્થુણા - શક્ષસ્તવ સૂત્ર

નમોત્થુણાં, અરિહંતાણાં ભગવતાણાં. ૧ આઈગરાણાં, તિત્થયરાણાં,
સયંસંબુદ્ધાણાં. ૨ પુરિસુતમાણાં, પુરિસસીહાણાં, પુરિસવર ગંધહતીણાં. ૩ લોગુતમાણાં, લોગનાહાણાં, લોગહિઆણાં, લોગપઈવાણાં,
લોગપજાઓગરાણાં. ૪ અભયદયાણાં, ચક્રબુદ્ધાણાં, મગગદયાણાં, સરણદયાણાં,
બોહિદયાણાં. ૫ ધમ્મદયાણાં, ધમ્મદેસયાણાં, ધમ્મનાયગાણાં, ધમ્મસારહીણાં,
ધમ્મવરચાઉરંતચક્કવહીણાં. ૬ અપ્પહિયવરનાણ દંસષધરાણાં, વિયંદ્ધાઉમાણાં.
૭ જિષાણાં જાવયાણાં, તિશાણાં તારયાણાં, બુદ્ધાણાં બોહયાણાં, મુતાણાં મોઅગાણાં.
૮ સવ્વશૂણાં, સવ્વદરિસીણાં, સિવ-મયલ-મરુઅ-મણાંત-મફ્રખયમવ્યાબાહ
મપુણારાવિત્તિસિદ્ધિગઈ નામધેય ઠાણાં સંપત્તાણાં. ૯ નમો જિષાણાં જિઅભયાણાં,
જે અ એઈયા સિદ્ધા, જે અ ભવિસંતિષાગાએ કાલે; સંપઈ અ વહુમાણા, સંવે
તિવિહેણ વંદામિ. ૧૦

(આ સૂત્રથી ઇન્દ્રે શ્રી અરિહંત દેવોની વિશેષ રીતે ખૂબ ભક્તિભાવથી સુતિ કરેલ છે.)

જાવંતિ ચેદયાએ સૂત્ર

જાવંતિ ચેઈઆઈ, ઉહે અ અહે અ તિરિઅલોઅે અ;
સવ્વાઈ તાઈ વંદે, ઈહ સંતો તત્થ સંતાઈ. ૧

(આ સૂત્રથી ગજી લોકમાં રહેલાં જિન-ચૈત્ય આત્મબોધ માટેનું એક અગત્યનું સાધન
છે, તેના પ્રત્યે નિઃસીમ ભક્તિથી વંદન કરવામાં આવે છે.)

જાવંત કે વિ સાહૂ સૂત્ર

જાવંત કે વિ સાહૂ, ભરહેરવયમહાવિદેહ અ;
સવ્વેસિં તેસિં પણાઓ, તિવિહેણ તિંડ વિરયાણાં.

(આ સૂત્રમાં જિનેશ્વરોની જેમ સાહુઓ પજ આત્મ-પ્રબોધ થવામાં આત્મ ઉપકારક છે,
તેથી તેમના પ્રત્યે સન્માન અને પૂજ્ય બુદ્ધિથી તેમને વંદન કરવામાં આવ્યું છે.)

ત્યાર પણી, સ્તવન ભાણુંજી! ઈચ્છન.

એક નવકાર ગજી અરિહંત ગુણગભિત સ્તવન બોલવું. પછી ‘ઉવસગગહર’ કહેતું.

નવકાર મંગ

નમો અરિહંતાણાં, નમો સિધ્ધાણાં, નમો આયરિયાણાં, નમો ઉવજાયાણાં, નમો
લોઅેસવ્વસાહૂણાં, એસો પંચ નમુક્કારો, સંવ્ય પાવપ્પણાસણો, મંગલાણાં ચ સવ્વેસિં,
પઢમં હોઈ મંગલાં.

મહાવીર સ્વામીનું સ્તવન

અહા! કેવું ભાગ્ય જાગ્યું વીરના ચરણો મળ્યાં, રાગ દેખ દારિદ્ર સધળાં જેહથી દૂર ટથ્યાં. અહા!... ફેરો ફર્યો છે દુર્ગતિનો શુભગતિ તરફેણમાં, અલ્પકાળે મોક્ષ પામી વિચરતા આનંદમાં. અહા!... જેહના તપનો જ મહિમા કરી શકે શકેશ નહીં, તેહને હું સત્તું શું? બાળક શક્તિનો જ્યાં લેશ નહીં. અહા!... કામથેનું કામકુલ ચિંતામણી પ્રભુ તું મળ્યો, આજ મારે આંગણો શ્રી વીરકલ્પતરુ ફર્યો...અહા! લભ્યનાં ભડાર વ્હાલાં, વીર વીર જપતાં થયા, ગૌતમ સ્વામી મોક્ષ પામ્યા, છે ખરી પ્રભુની દ્યા.અહા!...

ઉવસગાહરં

ઉવસગાહરં પાસં, પાસં વંદામિ કભ્મધણ-મુક્ક; વિસહર-વિસનિશાસં, મંગલ-કલ્લાણ-આવાસં. ૧ વિસહરહુલિંગમંતં, કંઠ ધારેઈ જો સયા મણુઓ; તસ્સ ગહ-રોગમારી-દુંહજરા જંતિ ઉવસામં. ૨ ચિંહદુ દૂરે મંતો, તુજા પણાં વિ બહુફલો હોઈ; નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવંતિ ન હુક્ખ દોગય્યં. ૩ તુલ સમતો લધ્ય, ચિંતામણિકપ્પપાયવખ્મહિએ; પાવંતિ અવિંઘણં, જીવા અધરામરં ઠાડાં. ૪ ઈંઝ સંથુઓ મહાયસ! ભત્તિભર-નિભરેણ હિઅએણ; તા દેવ! દિજજ બોહિં, ભવે ભવે પાસ-જિષયંદ! ૫

આ સ્તોત્ર શ્રી ભગ્વાદ્બાહુસ્વામીએ રચેલ છે. તેમાં શ્રી પાર્થનાથની સુતિ - વંદન - નમસ્કાર કરેલ છે, તે દેશેક પ્રકારના વિધિનોને દૂર કરે છે, તેથી તેને 'ઉપસગાહર' સ્તોત્ર કહે છે. પછી (મુક્તા શુક્તિ મુદ્રામાં) બે હાથ વચ્ચમાં પોલાણ સહિત જોડી, મસ્તકે લગાડી "જ્ય વીયરાય" કહેવા.

જ્ય વીયરાય - પ્રણિધાન સૂત્ર

જ્ય વીયરાય! જગગુરુ, હોઉ મમ તુહ પ્રભાવઓ; ભયવં! ભવનિવેઓ, મુગાણુસારિએ ઈંહફલસિદ્ધિ. ૧ લોગવિરુદ્ધચ્યાઓ, ગુરુજણપૂઅા પરત્થકરણાં ચ; સુહગુરુજોગો તવ્યાણસેવણા આભવમંડા. ૨ વારિજજઈ જઈ વિ નિયાણબંધણ વીયરાય! તુહ સમએ તહ વિ મમ હુજજ સેવા, ભવે ભવે તુમું ચલાણાં. ૩ હુક્ખખાઓ કમ્મખાઓ, સમાહિમરણાં ચ બોહિલાભો અ; સંપજજઉ મહ એં, તુહ નાહ! પણામ-કરણેણાં. ૪ સર્વમંગલમાંગલં, સર્વ કલ્યાણકારણાં; પ્રધાન સર્વધર્માણાં, જૈન જ્યંતિ શાસનમુ.

(આ સૂત્રમાં શુલ અનુષાનપૂર્વક સેવાની અને બોધિબીજની માગણી કરવામાં આવી છે.)

પછી ઉલા થઈ "અરિહંતચેદિઅાણં", "અમત્ય" કહેતું. પછી એક નવકારનો કાઉસ્સગ કરવો.

અરિહંતચેદયાણં-ચૈત્યસ્તવ સૂત્ર

સવ્યલોએ અરિહંત-ચેદિઅાણં, કરેમિ કાઉસ્સગં. ૧ વંદણવત્તિઆએ, પૂઅશવત્તિઆએ, સક્કારવત્તિઆએ, સમ્માણવત્તિઆએ; બોહિલાભવત્તિઆએ, નિરુવસગવત્તિઆએ. ૨ સદ્ગાએ, મેહાએ, ષિઈએ, ધારણાએ; અણુપેહાએ, વહ્નમાણિએ, ઢામિ કાઉસ્સગં. ૩

(આ સૂત્રમાં ધ્યાનમગન થવા માટે અરિહંત ચૈત્યોનું આલંબન લેવાનો સંપૂર્ણ અને અમુલિત વિષી વંદનપૂર્વક જગ્ઞાવવામાં આવ્યો છે.)

અમત્યા-કાયોત્સર્ગ સૂત્ર

અમત્ય ઉસસિએણાં, નીસસિએણાં, ખાસિએણાં, છીએણાં, જંભાઈએણાં, ઉડુએણાં, વાયનિસિએણાં, ભમલીએ પિતમુચ્છાએ. ૧ સુહુમેહિ અંગસંચાલેહિ, સુહુમેહિ બેલસંચાલેહિ, સુહુમેહિ દિહિસંચાલેહિ. ૨ એવમાઈએહિ આગારેહિ, અભગ્નો અવિરાહિઓ, હુજજ મે કાઉસ્સગો. ૩ જાવ અરિહંતાણં ભગવંતાણાં, નમુક્કારેણાં, ન પારેમિ. ૪ તાવ કાંય ઠાણેણાં મોણેણાં જાણેણાં, (૧ નવકારનો કાઉસ્સગ) અપ્પાણાં વોસિરામિ. ૫

(આ સૂત્રમાં કાયોત્સર્ગના વધતે કુદરતી હાજતો થાય તેની છૃટ આપવામાં આવી છે, તેનું વર્ણન છે.)

૧ નવકારનો કાઉસ્સગ કરી, પારી, "નમો અરિહંતાણં" અટલું જ કહી, 'કલ્લાણકંદ'ની સુતિ (થોય) અથવા કોઈપણ જિનેશર દેવની સુતિ કહેવી.

(દરરોજના ચૈત્યવંનમાં તીર્થ સુતિ ન કહેવી.)

પંચ જિન સુતિ

કલ્લાણકંદ પઢાં જિંણેદ, સંતિ તથો નેમિજણાં મુણિદ; પાસં પયાસં સુગુણિક્કણાં, ભતીઈ વંદ સિરિવદ્ધમાણાં. ૧

(આ સુતિમાં ઝખલદેવ, શાંતિનાથ, નેમિનાથ, પાર્થનાથ અને મહાવીર સ્વામીને વંન કરવામાં આવ્યું છે.) એક ખમાસમજ દેવું, પછી ભાવના ભાવવી.

આવ્યો શરણો તુમારે જિનવર કરજો આશ પૂરી અમારી નાવ્યો ભવ પાર મારો તુમ વિણ જગમાં સાર લે કોણ અમારી, પાયો તુમ દર્શનાશો ભવ ભય અમણા નાથ સર્વે અમારી ગાયો જિનરાજ આજે હરખ અધિકથી પરમ આનંદકારી.

ભવોભવ તુમ ચરણોની સેવા હું તો માંગું છું દેવાધિદેવા!
સામું જુઓને સેવક જાણી એવી ઉદ્યરતની વાણી. ||

જિને ભક્તિઃ જિને ભક્તિઃ જિને ભક્તિઃ જિને જિને
સદામેસ્તુ સદામેસ્તુ સદામેસ્તુ ભવે ભવે ॥
દર્શનાત્ર હુરિત ધ્વંસિ વંદનાત્ર વાંછિત પ્રદઃ ।
પૂજનાત્ર પૂરિત શ્રીષ્ણાં જિન સાક્ષાત્ સુરદ્રમઃ ॥

પ્રાર્થના

વીર પ્રભુનાં ચરણને પ્રણમી વિનયથી ઉચ્ચરું
મળજો ભવોભવ તાહરું શાસન ત્રિપુરી નિર્મળું
આરાધના દૂરે રહો પણ રાગ શાસનનો મને
ભવ સિંહુ પાર ઉતારશે એહ નિશ્ચય મુજ મને!

ખમાસમજૂં દઈ ઈચ્છાકારેણ સંદેશા ભગવત્ પસાઓ કરી પચ્યક્ષયાણ કરાવોજ.
યથાશક્તિ પચ્યક્ષયાણ લઈ ખમાસમજ દઈ “માસ — સ / વ તિથી — આજની
મારી દર્શન યાત્રા સફળ હો” કહી પછી પ્રભુ દર્શન-પૂજાથી પુલકિત થયો એ વ્યક્ત કરવા
ધૂટ વગાડી “આવસ્સાહે” ગણ વખત કહી પ્રભુજીને પૂઠ દીધા વિના બહાર નીકળું.
પછી બહાર રાખેલું પ્રમાલજળ આંખે લગાડું.

॥ ઈતિ ચેત્યવંદન લિખિ ॥